

ראמ"ה – הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך

תכנית "מכתבת אלפאנוס"

בגני ילדים דוברי ערבית

תפיסות של גננות והורים בנוגע לאופן

יישום התכנית ולשביעות הרצון ממנה

בשנה"ל תשע"ו

פברואר 2017 ■ שבט תשע"ז

הובלת צוות ההערכה

ד"ר טל רז, מנהלת אגף סקרים והערכת פרויקטים, ראמ"ה

צוות ההערכה:

ד"ר טל פרימן-צדוק, מובילת מחקר כמותי

יובל פלדי, מוביל מחקר איכותני

ד"ר ראיד זידאן, חוקר איכותני

נור עבד אלהאדי שחברי, חוקרת איכותנית

תוכן עניינים

1.	תקציר.....	4
2.	רקע.....	8
3.	מטרות המחקר.....	9
4.	שיטה.....	11
4.1.	מודל ההערכה הכמותית.....	11
4.1.1.	כלי ההערכה.....	11
4.1.2.	אוכלוסייה והליך הדגימה.....	11
4.1.3.	השבה.....	12
4.2.	מודל ההערכה האיכותנית.....	12
4.2.1.	כלי ההערכה.....	12
4.2.2.	דגימה.....	12
5.	ממצאים.....	14
5.1.	היבטים ביישום תכנית 'מכתבת אלפאנוס'.....	14
5.1.1.	העברת התכנית בגן.....	14
5.1.2.	קריאת הספרים בבית עם ההורים.....	19
5.1.3.	שיתוף הפעולה בין הגן להורים.....	23
5.1.4.	גורמים מעכבים ביישום התכנית.....	26
5.2.	הכלים, המיומנויות ומקורות התמיכה העומדים לרשות הגננות ביישום התכנית.....	28
5.2.1.	הכלים והמיומנויות העומדים לרשות הגננות.....	28
5.2.2.	מקורות התמיכה של הגננות בהעברת התכנית.....	29
5.3.	שביעות הרצון של -גננות וההורים מהיבטים שונים בתכנית.....	32
5.3.1.	שביעות הרצון של הגננות מהליווי ומקורות התמיכה.....	32
5.3.2.	שביעות הרצון של הגננות וההורים מהספרים בתכנית.....	32
5.3.3.	שביעות הרצון הכללית מהתכנית.....	37
5.4.	השפעות נתפסות של התכנית בגן ובבית.....	39
5.4.1.	השפעות בסביבת הגן.....	39
5.4.2.	השפעות בבית.....	40
5.4.3.	השפעות על עידוד קריאה.....	41
6.	מסקנות והמלצות.....	43
	נספח 1 : שאלון גננות במכתבת אלפאנוס – תשע"ו.....	44
	נספח 2 : שאלון הורים במכתבת אלפאנוס – תשע"ו.....	51
	נספח 3 : מתווה ראיון עומק גננת ב'מכתבת אלפאנוס' – תשע"ו.....	57
	נספח 4 : מתווה תצפית בגן 'מכתבת אלפאנוס' – תשע"ו.....	59

1. תקציר

רקע

"מכתבת אלפאנוס" (בעברית – ספריית העששית) היא תכנית המיועדת להעמקת אהבת הספר בקרב ילדים דוברי ערבית ולהטמעת תרבות של קריאת ספרים ועידוד שיח ערכי בין גננות והורים לילדים על חוויות מעולמם הרגשי, החברתי והתרבותי של הילדים בגן ובמשפחה. האגף לחינוך קדם יסודי במשרד החינוך מוביל את התכנית בתמיכת קרן גרינספון ישראל, שהקימה את "ספריית פיג'מה" ותומכת בה, וקרן פרייס, שהקימה את "בדאית" – מרכזים ותכניות לקידום הגיל הרך ותומכת בהם.

במהלך החודשים אוקטובר 2015 עד יוני 2016 חולקו שישה עשר ספרים לילדים בחברה הערבית הלומדים בגנים המפוקחים על-ידי משרד החינוך - שמונה ספרים לילדים בגני טרום-חובה ושמונה ספרים שונים לילדים בגני החובה. כל ילד וילדה הלומדים בגנים אלה קיבלו שמונה ספרים במתנה, ושני עותקים מכל ספר ניתנו לספריית הגן. התכנית פעלה בכ-2,300 גנים. הספרים הודפסו במהדורה מיוחדת, ובעמודים האחוריים של כל ספר שולבו הצעות להורים לנושאים לשיחה ולפעילות עם הילדים בזיקה לתוכני הספר. בנוסף, קיבלו הגננות קיבלו מדי חודש איגרת מידע בדואר האלקטרוני שכללה רעיונות לפעילויות ולנושאים לשיחה עם הילדים בגן. הן ההצעות להורים והן אגרות המידע פורסמו גם באתר האינטרנט של התכנית.

בהמשך להערכות קודמות בנושא עידוד קריאה וספריית פיג'מה, שנעשו על ידי ראמ"ה, האגף לחינוך קדם-יסודי והאגף לחינוך יסודי (בשנים תשע"א ותשע"ד), ולהערכת תכנית "מכתבת אלפאנוס" לשנת 2014, שבוצעה על ידי ד"ר אפגאן מסארוה סרור וד"ר ענאן סרור, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) התבקשה להעריך את תכנית "מכתבת אלפאנוס" בגני ילדים דוברי ערבית בשנת הלימודים תשע"ו. בדוח זה מובאים ממצאי המחקר הכמותי והאיכותני בשנה השניה ליישומה של התכנית בגנים דוברי ערבית (תשע"ו).

מטרות ההערכה

מחקר ההערכה נועד לספק מידע לאגף לחינוך קדם-יסודי ולמובילי התכנית לגבי המידה שבה הושגו מטרות התכנית, אופן יישומה בגנים ומידת שביעות הרצון של הגננות וההורים ממרכיביה השונים. שאלות ההערכה המרכזיות הן כדלקמן:

- כיצד מיושמת התכנית? (אילו שימושים נעשים בספרים בגן ובבית, האם מעורב צוות הגן כולו בתכנית וכיצד, באיזו מידה מעורבים הורי הילדים בתכנית באופן יזום, איזה שיח נוצר סביב הספרים בגן ובבית וכו').
- מהם הכלים, המיומנויות ומקורות התמיכה העומדים לרשות הגננות ביישום התכנית? (חומרים כתובים, חומרים מתוקשבים, הדרכה, למידת עמיתים ועוד).
- מהי מידת שביעות הרצון של הגננות וההורים מהיבטים שונים של התכנית? (איכות הספרים, התאמתם לילדי הגנים, והיבטים לוגיסטיים של התכנית, לרבות מקורות התמיכה העומדים לרשות הגננות).

- כיצד התכנית משפיעה על המשתתפים בה (גננות, ילדים והורים) ומהי תרומתה הנתפסת עבורם? (עד כמה התכנית מעמיקה את אהבת הספר, מה שיעור ההורים המקריאים את הספרים לילדיהם ו/או מיישמים את ההצעות לנושאי שיחה ופעילות עם הילדים המוצעות בספרים, עד כמה התכנית משמשת מנוף לעשייה פדגוגית).

שיטה

במערך המחקר משולבות גישה כמותית (שאלונים באמצעות סקרים טלפוניים) וגישה איכותנית (ראיונות עומק ותצפיות). בדוח זה מוצגים הממצאים שנאספו בשנת תשע"ו, ומתוארות בו עמדות ותפיסות של גננות והורים לילדים בגני ילדים דוברי ערבית אשר השתתפו בתכנית "מכתבת אלפאנוס" בשנת תשע"ו.

הכלים הכמותיים כללו סקרים טלפוניים עם גננות ועם הורים לילדים. הסקרים נערכו באמצעות שאלונים ייעודיים. לסקר השיבו 533 גננות (שיעור השבה 77%) ו-980 הורים (שיעור השבה 71%).

חשוב לציין כי ישנה הטיית רצייה בדפוס ההשבה לסקרים הטלפוניים (כלומר, נטייה להשיב באופן חיובי), ולאור זאת יש לקרוא את הממצאים במשנה זהירות.

הכלים האיכותניים כללו ראיונות עומק עם 35 גננות ו-5 מדריכות גנים. בנוסף, בכל גן שבו רואינה גננת או מדריכה, נערכה תצפית קצרה על מרחב הגן.

להלן יתוארו עיקרי הממצאים במחקר ההערכה בתשע"ו.

היבטים ביישום בתכנית

רוב גדול של הגננות (כ-90% ולמעלה מכך) מדווחות כי הן הקריאו את כל הספרים או את רובם במליאת הגן ובקבוצות קטנות. קריאת הספרים התמקדה בהיכרות עם הספר (שמות הסופר והמאייר, דמויות, תמונות ועוד) ובפיתוח השפה של הילדים (אותיות, מילים, חרוזים, הפכים ועוד). כמו כן, ציינו רוב הגננות כי לאחר הקראת הספר הן ערכו עם הילדים שיחה על תוכן הספר, על ערכים או דילמות מוסריות ועל רגשות אשר התעוררו במהלך הקריאה. שיעור דומה (93% מכלל הגננות) מדווחות שהן העבירו לילדים פעילות להעשרת אוצר המילים בשפה הספרותית. בשיעורים מעט נמוכים יותר, אם כי עדיין ברוב הגנים, הגננות העבירו לילדים לאחר הקראת הספר פעילות יצירתית, כגון ציור או פיסול (86% מהגננות דיווחו כך) או פעילות של המחזות הסיפור (84% מהגננות דיווחו כך). מטרתה של פעילות זו היא להעצים את החוויה של הספר ולחזק את הפנמתו בקרב הילדים.

כמעט בכל הגנים (97%) גננות מדווחות שהספרים שקיבלו במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" הם כל הספרים או רוב הספרים בספריית הגן, כלומר הם מהווים למעשה את חלק הארי בספריית הגן. תצפיות בגני הילדים מלמדות כי בכל גני הילדים שנצפו ישנן ספריות, הכוללות ספרים שונים לרבות ספרי 'מכתבת אלפאנוס'. במרבית הספריות נמצאים ספרי 'מכתבת אלפאנוס' במקום בולט בספרייה.

בהלימה לכך, מתשובות ההורים עולה כי ברוב רובם של הבתים (93%) הספרים שקיבלו במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" הם למעשה חלק הארי בספריית הבית.

אשר להקראת הספרים בבית – עולה כי היקף ההקראה בבית הוא גדול: 74% מן ההורים מדווחים כי הקריאו לילדם את כל הספרים שקיבלו במסגרת התכנית, ועוד 14% מדווחים כי הקריאו את רוב הספרים. 72% מן ההורים מציינים כי גם אחרים במשפחה מקריאים לילדם את הספרים שקיבלו במסגרת התכנית.

רוב ההורים (86% מהם) מדווחים כי הם מדברים עם ילדם לאחר קריאת הספרים על תוכן הספר, על חוויות אישיות שקשורות לספר ועל רגשות שמתעוררים במהלך הקריאה בו. כ-77% מן ההורים מדווחים כי הם משתמשים במידה רבה בהצעות המופיעות בסוף הספר ו-86% מהם סבורים כי ההצעות המופיעות בסוף הספרים הן טובות. רוב גדול מן ההורים (91%) מציינים כי ילדם נהנה במידה רבה מהפעילות המשותפת, הנעשית על פי ההצעות המופיעות בעמודים האחרונים של הספרים.

על פי תפיסת הגננות, שיתוף הפעולה של ההורים עם התכנית הוא חלקי, והדבר משתקף מתשובותיהן: רק כשני שלישים מהן סבורות כי ההורים מעורבים בהעברת התכנית בגן (69% דיווחו כך) ומשתפים פעולה עמה (66%). רוב ההורים מצדם מדווחים כי הגננות מעדכנות אותם בנושאים שקשורים לתכנית (84%).

מראיונות העומק עולה כי אופי השיתוף של ההורים משתנה לפי רצונה של הגננת ולפי יכולותיה. שתי הדרכים העיקריות לשיתוף הורים הן מפגש בתחילת שנת הלימודים, שבו מוצגות התכנית ומטרותיה, ופעילות משותפת הורים-ילדים במטרה ליצור חוויה משותפת של עיסוק בספר. גננות דיווחו על קושי לגרום לכך שהורים ייקחו חלק בפעילות בגן ולכך שההורים ימשיכו לקרוא את הספרים עם הילדים בבית. אולם רוב הגננות שראיינו ציינו כי אינן "מרימות ידיים" וכי הן מנסות להתמודד עם הקושי בדרכים שונות. מנגד, ניכר כי מיעוט מהגננות התייאשו מלצפות לשיתוף פעולה עם ההורים וכי הן תולות את האחריות בעניין זה בתרבות של ההורים ובחוסר המוטיבציה שלהם.

הכלים, המיומנויות ומקורות התמיכה העומדים לרשות הגננות

רוב הגננות (82%) מדווחות כי לצורך העברת התכנית בגן, הן נעזרות בהצעות לפעילות המופיעות בספרים. 75% מן הגננות נעזרות בדף המידע לגננות (שבו מופיע קישור להצעות לפעילות לגננות באתר התכנית). שיעורים נמוכים בהרבה (כ-60%) נעזרות באתר האינטרנט של התכנית (שבו מופיעות הצעות לפעילות המיועדות לגננות) ובגננות אחרות ומידת השימוש בפייסבוק נמוכה עוד יותר (כ-50%). בהתאם לכך, רוב לא גדול מן הגננות מרגישות כי יש בידיהן את הכלים הנחוצים לצורך העברת התכנית (77%) ועולה צורך ניכר בקבלת כלים ובהדרכה בהעברת התכנית בגן: 83% מהגננות מעוניינות לקבל כלים להעברת התכנית בגן ו-78% היו רוצות לקבל הדרכה. עוד עולה מתשובות הגננות כי רובן (84%) מתכננות לבד את העברת התכנית בגן ורק כ-60% מהן נעזרות במדריכה של הגן או במפקח/ת.

מראיונות העומק ניכר כי לגננות יש מגוון מקורות תמיכה לצורך יישום התכנית, אולם מקורות התמיכה מהווים עבורן השראה לבניית פעילויות המבוססות במידה רבה על ניסיון ונטייתן האישית. כלומר, הגננות מעונינות במקורות התמיכה של התכנית, אך עושות בסופו של דבר פעילויות שונות מאלו שמופיעות בהם. בנוסף, ראוי לציין כי הגננות מיעטו לציין בדבריהן מקורות תמיכה ממוסדים בתכנית, כגון מפקחת, מדריכה, השתלמויות ועוד.

שביעות הרצון של גננות והורים מהיבטים שונים בתכנית

רוב ההורים והגננות שבעי רצון ממרבית הספרים (בגילאים 3-4 : 86%-93% מההורים ו-71%-85% מהגננות ; בגילאים 5-6 : 87%-95% מההורים ו-66%-86% מהגננות), ובקרב ההורים שיעורי שביעות הרצון גבוהים בכ-10% בהשוואה לגננות. שביעות הרצון נמוכה באופן יחסי הובעה מהספרים : "שבעה עכברים עוורים" ו"סיפור נקודה במחברת לבנה" (לגילאים 3-4) ומן הספרים "כשריצפתי את הים", "ארנבת" ו"פני פרח" (לגילאים 5-6).

הגננות וההורים מביעים שביעות רצון גבוהה מאוד מן התכנית באופן כללי ומן ההיבטים המרכזיים בתכנית : 96% מהגננות ו-93% מההורים שבעי רצון מהתכנית באופן כללי, ורובם (כ-90% מקרב כל אחת מהקבוצות) סבורים כי הילדים אוהבים את הפעילות במסגרת התכנית ומביעים שביעות רצון מאיכות התכנים של הספרים, מהאיורים בהם וממידת התאמתם של הספרים לגיל הילדים ולתרבות הגן.

השפעות נתפסות של התכנית בבית ובגן

הגננות וההורים תופסים באופן חיובי מאוד את התרומה של התכנית לעידוד הקריאה בבית. בעיני כ-90% מהם (90% בקרב כל אחת מהקבוצות) התכנית מעודדת הורים להקריא לילדים סיפורים בבית, מעשרה את השיח בין ילדים להורים בבית ותורמת לשיפור היחס של המשפחה לקריאת ספרים. רוב ההורים (כ-80%) מדווחים גם כי בעקבות התכנית נותנים במשפחה ספרי קריאה כמתנות וכי התכנית תרמה לעידוד קריאה גם בקרב האחים או האחיות הגדולים.

התפיסות בקרב הגננות וההורים בנוגע להשפעות התכנית על עידוד קריאה באופן כללי גם הן חיוביות ביותר. בעיני רוב גדול מהגננות (כ-95%) ומההורים (כ-90%), לתכנית תרומה ניכרת לרצון של הילדים לשמוע סיפורים, לאהבת קריאה והנאה ממנה, וכן להעשרת השפה ואוצר המלים של הילדים ולהיכרותם עם השפה הערבית הספרותית.

לדברי הגננות בראיונות העומק עולה כי התכנית הגבירה את העיסוק בספרים בגן. הגננות מקריאות יותר ספרים ולעתים אף בצורה מעמיקה ומקצועית יותר מבעבר. הילדים מודעים יותר לספרים, קוראים יותר ספרים ומתאפשר להם לאחוז באותו הספר שהגננת מקריאה בגן, חוויה טובה מבחינתם המקרבת אותם אל עולם הספרים. בנוסף, לדברי הגננות התכנית מקדמת מגוון רחב מאוד של היבטים שהעיקריים בהם הם העשרת שפה והבנת טקסטים, הרחבת אוצר מילים מושגים ומונחים, אהבת קריאה, מוטיבציה לקריאה והנאה בתהליך הקריאה, יחס לשפה הערבית הקלאסית ויכולת לדקלם בשפה יפה ונכונה, יחס מכבד כלפי הספר ומודעות לחשיבותו ולשמירתו, רכישה והפנמה של ערכים חברתיים ותרבותיים, הבעה עצמית וביטוי של רגשות וחוויות.

מסקנות והמלצות

שביעות הרצון של הגננות ושל ההורים מתכנית 'מכתבת אלפאנוס' ותרומתה הנתפסת הן גבוהות מאוד. עם זאת, עיבוד הממצאים מעלה מספר מסקנות והמלצות לכיווני חשיבה ופעולה עתידיים, שעשויים להביא לשיפור התכנית :

היבטים פדגוגיים - כדי לשפר את מקצועיות העבודה סביב הספרים בתכנית מומלץ ליצור עבור הגננות קווים מנחים לקריאה מיטבית של ספר במליאה ובקבוצות קטנות ולפעילות יצירתית מיטבית סביב הספר ותכניו.

כלים, הדרכה ותמיכה לגננות - קיים בקרב הגננות צורך בקבלת כלים מקצועיים נוספים ליישום התכנית. אי לכך מומלץ לחזק את מקורות התמיכה של הגננות, לעודד למידת עמיתים במסגרת אשכולות הגנים, לעודד וללוות שיתוף חומרים מקוונים באתר האינטרנט ובדף הפייסבוק של התכנית ולערוך השתלמויות רלוונטיות במסגרת ימי השתלמות של הפיקוח.

קשר עם ההורים - שיתוף הפעולה של ההורים עם התכנית טעון שיפור, וכדי לעודדם ליתר שיתוף הפעולה עם התכנית ולהגברת מעורבותם בה מומלץ כי הנושא יעלה במקורות התמיכה השונים של התכנית ובמסגרת למידת העמיתים של הגננות.

2. רקע

"מכתבת אלפאנוס" היא תכנית המיועדת להעמקת אהבת הספר בקרב ילדים דוברי ערבית ולהטמעת תרבות של קריאת ספרים ועידוד שיח ערכי בין גננות והורים ובין ילדים על אודות חוויות מעולמם הרגשי, החברתי והתרבותי של הילדים בגן ובמשפחה. האגף לחינוך קדם יסודי במשרד החינוך מוביל את התכנית, בתמיכת קרן גרינספון ישראל, שהקימה את "ספריית פיג'מה" ותומכת בה, ואת קרן פרייס, שהקימה את "בדאיאת" - מרכזים ותכניות לקידום הגיל הרך ותומכת בה.

במהלך החודשים אוקטובר 2015 עד יוני 2016 חולקו שישה עשר ספרים לילדים בחברה הערבית הלומדים בגנים המפוקחים על ידי משרד החינוך - שמונה ספרים לילדים בגני טרום-חובה ושמונה ספרים שונים לילדים בגני החובה. כל ילד וילדה הלומדים בגנים אלה קיבלו שמונה ספרים במתנה, ושני עותקים מכל ספר ניתנו לספריית הגן.

התכנית פועלת בכ-2,300 גנים. הספרים הודפסו במהדורה מיוחדת, ובעמודים האחוריים של כל ספר שולבו הצעות להורים לנושאים לשיחה ולפעילות עם הילדים בזיקה לתוכני הספר. בנוסף, הגננות קיבלו מדי חודש אגרת מידע בדואר האלקטרוני שכללה רעיונות לפעילויות ולנושאי שיחה עם הילדים בגן.

במחקר ההערכה לשנת תשע"ו נכללו 691 גני ילדים דוברי ערבית אשר השתתפו בתכנית בשנת תשע"ו.

3. מטרות מחקר ההערכה

ההערכה נועדה לספק מידע לאגף לחינוך קדם-יסודי ולמובילי התכנית בנוגע למידה שבה הושגו מטרות התכנית, לאופן יישומה בגנים ולמידת שביעות הרצון של הגננות וההורים ממרכיביה השונים.

המחקר משלב גישה כמותית (סקרי גננות והורים לילדי הגנים) ואיכותנית (ראיונות עומק).

להלן מוצגות שאלות ההערכה בכל אחד מן הנושאים:

שאלות ההערכה

1. כיצד מיושמת התכנית?

- האם ובאיזו תדירות מקריאות הגננות את הספרים בגן? כמה פעמים מקריאות הגננות כל ספר?
- האם ובאיזו תדירות מבצעות הגננות פעילויות העשרה בגן סביב הספרים שבתכנית?
- מהו אופי הפעילויות שמתבצעות בגן סביב הספרים שבתכנית? אילו אסטרטגיות פעולה נמצאות בשימוש? באיזה הרכב מתבצעות הפעילויות (שיח פרטני/ במליאה/ עבודה בקבוצות)?
- באיזו מידה מדברים תוך העברת התכנית על ערכים, על אוריינות ועל ספרות, על רגשות?
- באיזו מידה ובאיזה אופן מעורב כל הצוות החינוכי בגן בתכנית? מיהן הדמויות בגן אשר מעורבות בתכנית?
- מה שיעור ההורים אשר מקריאים את הספרים לילדיהם? כמה פעמים ההורים מקריאים כל ספר?
- באיזו מידה ההורים מדברים עם ילדם על ערכים, על אוריינות ועל רגשות שעולים במהלך קריאת הספרים?
- האם, באיזה אופן ובאיזו תדירות הגננות/ההורים משתמשים בהצעות להורים המודפסות בעמודי האחרונים של הספר ו/או בהצעות לגננות המופיעות באתר האינטרנט?
- כיצד מתנהל במסגרת התכנית שיתוף הפעולה בין הגן ובין ההורים וילדיהם? האם הגננות מנחות את ההורים כיצד לבצע פעולות העשרה בבית, וכיצד הן עושות זאת?
- מהם הגורמים המקדמים ומהם הגורמים המעכבים את יישום התכנית בגני הילדים? אילו קשיים מתעוררים בעת יישום התכנית?
- אילו ביטויים יש לעיסוק בספרים ככלל, ולספרי התכנית בפרט בגן? (האם יש ספרייה/ פינת קריאה/ ביטויים חזותיים לספרים/ יצירה שנעשתה בהשראתם וכו')?

2. מהם הכלים, המיומנויות ומקורות התמיכה העומדים לרשות הגננות ביישום התכנית?

- מהן אסטרטגיות הפעולה של התכנית (קריאה בגן, קריאה בבית, פעילויות העשרה, שילוב תחומי אומנויות חזותיות, קשר בין הבית והגן וכו')?

- מהם הכלים שהתכנית מספקת כדי לממש את האסטרטגיות הללו (הצעות להורים, שימוש באתר אינטרנט, הדרכה לגננות/מורים)?
- מהם מקורות התמיכה שעומדים לרשותן של הגננות (בעיקר אתר האינטרנט של התכנית, ניוזלטר לגננות, הדרכה מגורמים שונים)?
- באילו מקורות תמיכה העומדים לרשותן עושות הגננות שימוש, ומהי מידת השימוש שלהן במקורות אלו?

3. מהי מידת שביעות הרצון של הגננות ושל ההורים מהיבטים שונים של התכנית?

- באיזו מידה הגננות שבעות רצון מהליווי, מההדרכה וממקורות התמיכה הניתנים להן? (כמות ואיכות). האם חסרה להן תמיכה כלשהי (מדריכת שפה, למשל)?
- שביעות רצון מההיבטים הלוגיסטיים: האם הספרים מגיעים לגן כמתוכנן ובמועד הנדרש?
- שביעות רצון מהספרים: עד כמה בחירת הספרים מתאימה לילדים בגן? האם הספרים נמצאו רלוונטיים לעולמם של הילדים ולנושאים המעסיקים אותם? האם הספרים מתאימים למאפייני החברה הערבית? האם ישנם תכנים או איורים שאינם הולמים את שכבת הגיל או את מאפייני החברה הערבית? האם מגוון הסגנונות של הספרים מתאים ומספק? (למשל האיזון בין ספרים קלאסיים ובין ספרים חדשים)? מהי שביעות הרצון מאיכותם של הספרים והאיורים?
- באיזו מידה הגננות וההורים שבעי רצון מפעילות ההעשרה המוצעת בספרים ובתכנית? (כמות ואיכות). האם הפעילויות המוצעות מתאימות לשכבת הגיל ולמאפייני הילדים והחברה הערבית?
- באיזו מידה הגננות וההורים שבעי רצון מהתכנית באופן כללי?

4. כיצד התכנית משפיעה על המשתתפים בה בסביבת הגן ובבית?

- האם ובאיזה אופן שינתה התכנית את התפיסה של הגננות כלפי שילוב ספרים בפעילות הגן, את האופן שבו הן משלבות ספרים בפעילות הגן ואת התדירות שבה הן עושות כן, בהשוואה למצב ששרר טרום-התכנית?
- האם וכיצד שינתה התכנית את השיח המתקיים בגן? האם ובאיזו מידה התכנית מהווה פלטפורמה לשיח בנושא ערכים ולקידום האוריינות בגן?
- האם ובאיזה אופן השפיעה התכנית על תפיסת הגננות את הספרים כמקדמי שיח סביב ערכים ומסרים חברתיים?
- האם וכיצד לדעת הגננות ולדעת ההורים משפיעה התכנית על הנאה מקריאה ועל מוטיבציה לקריאה?
- באיזו מידה התכנית מעודדת שיח משמעותי בגן ובחיק המשפחה בעקבות הקריאה?
- האם חל שינוי בדפוסי הקריאה בבית (לילדים המשתתפים בתכנית ולאחיהם)?
- האם ובאיזו מידה השתנה דפוס רכישת הספרים בבית?

מערך המחקר הוא מערך משולב הכולל שיטות מחקר איכותניות וכמותיות. יתרון של שיטות האיסוף האיכותניות הוא בהערכת מדדים סובייקטיביים, בלמידה מתוך תיאורי מקרה, באיתור ובעיבוד היבטים מקדמים והיבטים המעכבים בהתנהלות התכנית וכיוצא באלה. שימוש בשיטות מחקר כמותיות מאפשר לקבל תמונת מצב סטטיסטית מייצגת ולהכליל את הממצאים על כלל האוכלוסיה הרלוונטית.

4.1. מודל ההערכה הכמותית

הגישה הכמותית מאפשרת לבחון במבט-על את העמדות ואת התפיסות של המרואיינים בגני הילדים, בהתבסס על נתונים שנאספו מקרב מדגמים רחבים ומייצגים של כלל האוכלוסיה הרלוונטית. גישה זו מאפשרת לבחון את הממצאים באופן השוואתי. בהערכה זו נערכה השוואה של תשובות הגנות והורי הילדים במגזרים השונים (ערבים, דרוזים, בדואים בצפון ובדואים בדרום)

4.1.1. כלי ההערכה

הכלים הכמותיים כללו סקרים טלפוניים עם גנות ועם הורים לילדים בגני ילדים דוברי ערבית אשר השתתפו בתכנית "מכתבת אלפאנוס" בשנת תשע"ו. הסקרים נערכו באמצעות שאלונים ייעודיים שנבנו לצורך מחקר ההערכה, כלהלן:

שאלון גנות – השאלון בחן את עמדותיהן של הגנות ואת תפיסותיהן לגבי היבטים מרכזיים ביישום התכנית ולגבי שביעות הרצון ממנה ותרומתה הנתפסת. הסקרים הטלפוניים נערכו במאי-אוגוסט 2016. לשאלון הגנות ראונספח 1.

שאלון הורים – השאלון בחן את עמדותיהם של ההורים בנוגע לתכנית ולתרומתה הנתפסת עבור הילדים. הסקרים הטלפוניים נערכו במאי-אוגוסט 2016. לשאלון ההורים ראונספח 2.

4.1.2. אוכלוסייה והליך הדגימה

אוכלוסיית המחקר הכמותי בשנת תשע"ו כללה גנות והורים ב-2,296 גני ילדים דוברי ערבית אשר השתתפו בתכנית "מכתבת אלפאנוס" בשנת תשע"ו (גנים מהחינוך המיוחד לא נכללו במסגרת הדגימה). הליך הדגימה נערך בשכבות גליות על פי מגזר (ארבעה מגזרים: ערבי, דרוזי, בדואי דרום ובדואי צפון) ובשכבות סמויות על פי יחידת דיווח, רשות ושלב הגן. נערכה דגימת אשכולות והוגדר גודל מדגם בתוך כל רמה בשכבה הגלויה: 250 גנים במגזר הערבי, 150 גנים במגזר הדרוזי, 150 גנים במגזר בדואי דרום, 141 גנים במגזר בדואי צפון. בתוך כל גן נדגמו מקרית שני הורים.

מגבלות המחקר: חשוב לציין כי ישנה הטיית רצייה בדפוס ההשבה לסקרים הטלפוניים (כלומר, נטייה להשיב באופן חיובי), ולאור זאת יש לקרוא את הממצאים במשנה זהירות.

4.1.3. שיעורי השבה

להלן מוצגים שיעורי ההשבה של הגננות וההורים:

לוח 1: שיעורי ההשבה וכמויות משתתפי ההערכה

קבוצת מחקר	מספר משיבים	שיעור השבה
גננות	533	77%
הורים	980	71%

שיעורי ההשבה של הגננות וההורים בלוח לעיל מבוססים על מספרי המשיבים לסקר. יש להדגיש כי מבין הגננות שהשיבו לסקר נותחו אך ורק תשובותיהן של 488 גננות אשר דיווחו כי הן מנהלות גן (ולא גננות משלימות). מבין ההורים אשר השיבו לסקר נותחו אך ורק תשובותיהם של 792 הורים אשר דיווחו כי הגן שבו לומד ילדם משתתף בתכנית.

בניתוח התשובות לשאלות בדוח הנוכחי לא נכללו תשובות מרואיינים שלא ידעו להשיב לשאלות, היות ששיעורים זניחים בלבד מקרב המרואיינים השיבו "לא יודעת/ת".

4.2. מודל ההערכה האיכותנית

הגישה האיכותנית מאפשרת העמקה והרחבה של הסוגיות השונות הנבדקות במחקר, אולם היא אינה מובילה לממצאים מייצגים, ולפיכך לא ניתן להסיק ממנה הכללות שונות לגבי המתרחש בקרב כלל גני הילדים המשתתפים בתכנית.

4.2.1. כלי ההערכה

במודל ההערכה האיכותנית נעשה שימוש בשני כלי מחקר:

ראיון עומק עם גננת/מדריכה (ראו נספח 3) - ראיון העומק בדק נושאים שונים הנוגעים לתכנית, כדלקמן: אופן יישום התכנית בגן (קריאת הספרים, ביצועי פעילויות סביב הספרים, קיום שיח סביב הספרים ועוד), מקורות התמיכה של הגננות ביישום התכנית (הצעות להורים, הצעות לגננת, אתר האינטרנט, פייסבוק, השתלמויות, הדרכה ועוד), אופן שיתוף ההורים בתכנית (עידוד קריאת הספרים בבית, פעילות משותפת עם ההורים בגן ועוד), השפעות התכנית על הגן ועל הילדים (עיסוק בספרים בגן, עידוד שיח ערכי משמעותי, אהבת הקריאה, יכולת שפתית ועוד) ושביעות רצון כללית מהתכנית.

תצפית על מרחב הגן (ראו נספח 4) - התצפית בדקה את הנראות של העיסוק בספרים בגן בכלל ובספרים של 'מכתבת אלפאנוס' בפרט, כדלקמן: ביטויים לעיסוק בספרים במרחב הגן (קיום ספרייה, פינת קריאה, נגישות הספרים ועוד), תיאור ספריית הגן (תצוגה, כמות ספרים, מגוון ספרים, בולטות בתוך הגן, אסתטיות, אפשרות השאלה ועוד), ביטויים לעיסוק בספרי 'מכתבת אלפאנוס' (בולטות הספרים בספריית הגן, ביטויים במרחב הגן - כרזות, ציורים, מיצגים, תמונות ועוד).

4.2.2. דגימה

למחקר האיכותני נדגמו 40 גני ילדים, מתוכם 22 גני ילדים לגילאי 5-6 (בוגרים) ו-18 גני ילדים לגילאי 3-4 (צעירים). הגנים נדגמו באופן מקרי. בלוח 2 מוצגת דגימת גני הילדים לפי מחוז ומגזר.

לוח 2: שיעורי ההשבה וכמויות משתתפי ההערכה

מחוז	ערבי	בדואי	דרוזי	סה"כ
צפון	17	4	0	21
חיפה	7	1	2	10
מרכז	3	0	0	3
ירושלים	2	0	0	2
דרום	0	4	0	4
סה"כ	29	9	2	40

שיטת המחקר – סיכום

במערך המחקר משולבות גישה כמותית (שאלונים וסקרים) וגישה איכותנית (ראיונות עומק ותצפיות). בדוח זה מוצגים הממצאים שנאספו בשנת תשע"ו ומתוארות בו עמדות ותפיסות של גננות והורים לילדים בגני ילדים דוברי ערבית אשר השתתפו בתכנית "מכתבת אלפאנוס" בשנת תשע"ו.

הכלים הכמותיים כללו סקרים טלפוניים עם גננות והורים לילדים. הסקרים נערכו באמצעות שאלונים ייעודיים. לסקר השיבו 533 גננות (שיעור השבה 77%) ו-980 הורים (שיעור השבה 71%).

חשוב לציין כי ישנה הטיית רצייה בדפוס ההשבה לסקרים הטלפוניים (כלומר, נטייה להשיב באופן חיובי), ולאור זאת יש לקרוא את הממצאים במשנה זהירות.

הכלים האיכותניים כללו ראיונות עומק עם 35 גננות ו-5 מדריכות גנים. בנוסף, בכל גן שבו רואיינה גנת או מדריכה נערכה תצפית קצרה על מרחב הגן.

5. עיקרי הממצאים

בדוח מוצגות עמדות ותפיסות של גננות ושל הורי ילדים בגנים דוברי ערבית אשר השתתפו בתכנית "מכתבת אלפאנוס" בשנת תשע"ו.

בפרק הראשון יתוארו היבטים שונים ביישום התכנית בגנים, על פי דיווחי הגננות וההורים. בפרק השני יוצגו עמדות הגננות בנוגע לכלים, למיומנויות ולמקורות התמיכה העומדים לרשותן ביישום התכנית. הפרק השלישי מוקדש למידת שביעות הרצון של הגננות וההורים מהיבטים שונים של התכנית. הפרק הרביעי והאחרון מתאר את התפיסות בנוגע להשפעותיה של התכנית בקרב הגננות וההורים.

בסקרים הכמותיים נערכה השוואה של תשובות הגננות וההורים לפי מגזרים.

5.1. היבטים ביישום תכנית 'מכתבת אלפאנוס'

פרק זה עוסק בהיבטים שונים ביישום התכנית בשנת תשע"ו על-פי דיווחי הגננות וההורים. היבטים אלו נוגעים למאפיינים שונים של העברת התכנית בגן (הקראת הספרים והפעילויות סביבה) ושל קריאת הספרים בבית עם ההורים. כמו כן, נבדקו עמדות הגננות וההורים בנוגע לשיתוף הפעולה בין הגן להורים.

5.1.1. העברת התכנית בגן

בסקר שנערך לגננות הוצגה להן רשימה של פעילויות אפשריות בהעברת התכנית, והן נשאלו באיזה חלק מתוך כלל הספרים שקיבל הגן במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס", אם בכלל, הן העבירו כל אחת מן הפעילויות. הגננות התבקשו לבחור באחת מחמש אפשרויות: "כלל לא", "במיעוט מהספרים", "בכמה חלקים מהספרים", "ברוב הספרים" או "בכל הספרים". לצורך הצגת הממצאים בדוח, אוחדו בשאלה זו התשובות "ברוב הספרים" ו-"בכל הספרים" לקטגוריה אחת. תשובות הגננות מופיעות בלוח הבא.

כפי שעולה מן הנתונים, רוב גדול של הגננות (כ-90% ולמעלה מכך) מדווחות כי הן הקריאו את כל הספרים או את רובם במליאת הגן ובקבוצות קטנות. שיעורים נמוכים בהרבה (כ-60%) הקריאו את הספרים לילדים באופן פרטני.

אשר לפעילויות העשרה של הילדים סביב הספרים בתכנית - רוב הגננות (כ-90%) מדווחות כי לאחר הקראת הספר הן ערכו עם הילדים שיחה על תוכן הספר, על ערכים או דילמות מוסריות ועל רגשות אשר התעוררו במהלך הקריאה. שיעור דומה (93% מכלל הגננות) מדווחות שהן העבירו לילדים פעילות להעשרת אוצר המילים בשפה הספרותית. בשיעורים מעט נמוכים יותר, אם כי עדיין ברוב הגנים, הגננות העבירו לילדים לאחר הקראת הספר פעילות יצירתית, כגון ציור או פיסול (86% מהגננות דיווחו כך) או פעילות של המחזות הסיפור (84% מהגננות דיווחו כך).

לא נרשמו הבדלים בין המגזרים השונים בנושא המאפיינים של העברת התכנית בגן.

לוח 3: מאפייני הפעילויות בגן על-פי דיווחי הגננות

כל הגננות N=487	לפי מגזרים				"באיזה חלק מהספרים שקיבלתם במסגרת התכנית...?" שיעור המשיבות "בכל הספרים" או "ברוב הספרים"
	בדואים צפון N=100	בדואים דרום N=88	דרוזים N=111	ערבים N=188	
95%	93%	99%	95%	94%	הקראת את הספר במליאת הגן?
91%	88%	94%	89%	90%	הקראת את הספר בקבוצה קטנה?
61%	60%	61%	56%	62%	הקראת את הספר באופן פרטני?
89%	88%	89%	87%	89%	הילדים עיינו בספר באופן עצמאי ללא הנחיה?
91%	91%	96%	90%	90%	ערכת שיחה עם הילדים על תוכן הספר לאחר הקראתו?
92%	91%	93%	91%	93%	ערכת שיחה עם הילדים על ערכים או על דילמות מוסריות לאחר הקראת הספר?
93%	90%	97%	91%	93%	ערכת שיחה עם הילדים לאחר הקראת הספר על רגשות שהתעוררו במהלך הקריאה?
93%	90%	96%	89%	93%	העברת פעילות להעשרת אוצר המלים של הילדים בשפה הספרותית?
86%	88%	88%	85%	85%	העברת פעילות יצירתית כמו ציור פיסול וכו' לאחר הקראת הספר?
84%	84%	84%	82%	84%	העברת פעילות של המחזות הסיפור לאחר הקראת הספר?

ראיונות העומק עם הגננות והמדריכות מלמדים כי הפעילות בגן סביב כל ספר בתכנית כוללת שלושה מרכיבים עיקריים: קריאת הספר, פעילות יצירתית ושיח סביב המסרים והערכים של הספר.

קריאת הספר

גננות רבות מדווחות כי קריאת הספר במליאה היא בדרך כלל הפעילות הראשונה שהן עושות בעבודה על הספר. לרוב הגננות קוראת את הספר מספר פעמים במליאה, תוך הדגשת שני היבטים מרכזיים: הראשון, היכרות עם הספר - ציון שמות הסופר והמאייר, ציון הכותרות ומספר השורות, שיח על דמויות והתמונות ועוד. השני, פיתוח השפה של הילדים - למידה של אותיות ומילים חדשות, ציון חרוזים והפכים, הבנת הנקרא בסיפור ועוד).

לדברי אחת הגננות: "אני מספרת את הסיפור הרבה פעמים לילדים ואפנימה אותו בתוכי. צופדים על האופנים של הטקסטים, לאופנים על נרדפים, הפכים, ביטויים, יחיד - רבים, טקסט, חרוז, סיפור, סיפור קטן וכו'".

לדברי גננת אחרת: "בתחילה אני מספרת את הסיפור לכל הכיתה. מדברת על הדמויות של הסיפור, הכותב של הסיפור, ציור האיורים. רק אחר כך אנחנו מתאימים פעילויות לתוכן הסיפור".

היו גננות שצינו כי לאחר שמקריאים את הספר מספר פעמים במליאת הגן, נעשית גם הקראה שלו בקבוצות קטנות יותר של ילדים, מה שמאפשר לפתח שיח עמוק יותר עם הילדים גם במישור הפדגוגי וגם במישור הרגשי והערכי.

לדברי אחת הגננות: "אחרי שאנחנו קוראים את הסיפור כמה פעמים, מתחילים לעבוד עם הילדים בקבוצות גדולות או קטנות. מקיימים שם על הסיפור, ושאליהם את הילדים מה למדו מהסיפור הנקרא. רק אז אני מתחילה לדבר על המסרים והערכים, וכך המנהלים התרבותיים הטמונים בסיפור".

פעילות יצירתית

הגננות מדווחות על מגוון רחב מאוד של פעילויות שמתקיימות בגן בעקבות קריאת הספרים, שמטרתן להעצים את החוויה של הספר ולחזק את הפנמתו בקרב הילדים. הגננות מתאימות את הפעילות לספר לפי שיקול דעתן, בהתבסס על מאפייני הספר, ניסיון האישי ומקורות מידע שונים העומדים לרשותן.

הפעילות הדומיננטית ביותר היא פעילות יצירה, כגון ציור, צביעה, הדבקה ועוד. לדברי הגננות מרבית הספרים מזמנים פעילות מסוג זה.

לדברי אחת הגננות: "הסיפור אנא מודה'שה (בעברית: אני מודה'מה) מספר על עץ המשפחה. נתתי לכל ילד לצייר את עץ המשפחה שלו, ויש ילדים שהביאו תמונות של בני המשפחה שלהם והדביקו אותם על העץ".

לדברי גננת נוספת: "חד'אא אלטונקורי (בעברית: הנצל על הציור) הוא סיפור קלאסי המתבסס על צביעה, ולכן אין אפשרות לוותר על פעילות יצירה של צביעה. הדפסנו נצל ונתנו לילדים לבצע אותה כמו הנצל על דמות הסיפור".

סוג נוסף של פעילות המבוצעת על ידי הגננות הוא המחזה של הסיפור. יש גננות שממחזות את הסיפור בעצמן באמצעות טכניקות שונות, יש כאלה שנעזרות בסייעת ויש כאלה שנעזרות באימהות של ילדים שמוזמנות לגן לצורך כך.

לדברי אחת הגננות: "רוב הסיפורים מומחזים בתיאטרון הצל, כך שאני מציירת את הדמויות של הסיפור, מכנה את האור וממחיזה את הסיפור".

בנוסף לשני סוגי הפעילות שצוינו לעיל, מציינות הגננות סוגים רבים ומגוונים של פעילויות המתאימים למאפיינים של הספרים השונים בתכנית. כדבריה של אחת הגננות: "כל דבר שהוא קרוב לעולם הילד אני מייצרת ממנו פעילות. יש לי רב-גוניות בבחירת הפעילויות. יש סיפורים שאני ממחיזה אותם, יש אחרים שאני בוחרת לצייר אותם... כל סיפור והמאפיינים שלו".

פעילויות שונות שמציינות הגננות: פעילות ספורט, פעילות מדעית, פעילות מיחזור (גננת: "הבאנו קופסאות או דברים אחרים שרוצים לגרוק וצנינו מהם כלי נגינה מקושטים"). פעילות חשבון (גננת: "הסיפור שגעת פאאראן צמ'אא (בעברית: שגעת צבירים ציוריים) אני מלמדת את הילדים את החשבון והשרשר על ידי הצבירים. צביר ראשון. מ' פא אחריו. אינה צביר פא השלישי. זואי - אי-זואי. כמה רגליים יש לפיל? חיבור, חיבור, ספירה. כל הפעילויות האלה אנו עושים בעזרת משחקים"). פעילות הנדסה (גננת: "הסיפור חקאית נוקטה על דפטר אביד (בעברית: סיפור על נקודה על דף לבן) מדבר על הצורות ההנדסיות. התאקדנו בנועל בפיצוצ הפעילויות").

שיח סביב מסרים וערכים

הראיונות מלמדים כי הגננות מודעות למסרים הערכיים של הספרים ומעבירות אותם לילדים באמצעות שיח, שאילת שאלות פתוחות, הבעת רגשות ושיקוף. למשל, גננות נוהגות לשאול את הילדים מה דעתם על דמויות בסיפור, מה אהבו בדמות, מה לא אהבו בדמות ועוד.

לדברי אחת הגננות: "נכנסו דרך הסיפור אין אומי? (בעברית: איפה אימא?) לצולף החיות. שאלתי: איזה חיה אתה אלה? איך ראת את החיה שסיפור בעיניי? הסיפור הזה היה מספר על קוף שהיה מחפש את אימא שלו. לימדתי את הילדים איך לחפש את מטרתם בחיים. איך לעבוד קשה על מנת לקבל אותה".

גננת נוספת ציינה כי לכל סיפור יש את הערכים והמנהגים הקשורים אליו וכי היא מקפידה להעביר את המסרים האלה לילדים בהתאם לתוכן הסיפור. לדבריה: "הסיפור דונה תוריד (בעברית: דונה רוצה) מדבר על הצקנות של הילדים בלי הזה. רוב הילדים מאופיינים בתכונה כזו בלי הזה, ורוב האימהות מתלוננות בהקשר ההתנהלות הזו, ולכן הסיפור מאוד תרם לילדים בשיווי ההתנהלות הזו".

גננת נוספת ביטאה בדבריה את העיסוק שמזמנים הספרים בערכים הקשורים לעולמם הרגשי של הילדים. לדבריה, היא עוסקת בכך עם הילדים בכל ספר שמגיע דרך התכנית: "כל סיפור והמסר הטמון בו. אנחנו לא קוראים את הסיפור וצוברים הלאה. אנחנו מתעמקים ב"מאחורי השורות". לכן, הסיפור אלתמסאח אלסטייר יבתחת ען סדיק (בעברית: התנין הקטן מחפש חבר) הוא עשיר בערכי חברות, כיבוד האחר, אכפתיות וכו'. הסיפור הזה הילדים התבטאו האון... הם סיפרו על החבר הכי קרוב אליהם; הם קישרו את הדמות של התנין לצמח; הם סיפרו על התהליך שערם להם להיות חברים עם אחרים".

הן הסקרים הכמותיים והן ראיונות העומק עם הגננות מלמדים כי מתקיימת בגנים פעילות עניפה ומגוונת סביב ספרי התכנית. יחד עם זאת, ישנן מספר סוגיות הראויות להתייחסות:

הגננות מקריאות את הספרים לילדים במליאה תוך שימת דגש על נושאים שונים, כגון היכרות עם הספר, פיתוח יכולות השפה, פיתוח יכולות החשבון ועוד, אך ניכר כי מגוון גדול של דגשים נובעים מסגנונה האישי ומניסיונה של הגננת ולא דווקא מהידע המקצועי שלה.

מגוון הפעילויות שהגננות עושות סביב הספרים הוא גדול וניכר כי התכנית מאפשרת להן להיות יצירתיות מאוד, אולם ניכר גם כי ישנן גננות שהפעילויות שהן מובילות שטחיות למדי, והן מסתכמות בציור, בצביעה או בגזירה של דמויות מתוך הספרים. אי לכך, לא תמיד ברור אם לפעילויות שעושות חלק מהגננות יש ערך מוסף ממשי, מעבר להענקת חוויה לילדים. למשל, בסיפור אלתמסאח אלסטייר יבתחת ען סדיק (בעברית: התנין הקטן מחפש חבר) היו גננות שהדפיסו דמות של תנין ונתנו לילדים לצבוע אותה או להדביקה על מקל של ארטיק.

הגננות נשאלו בסקר גם מהו חלקם היחסי של הספרים שקיבל הגן במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" (השנה ו/או בשנים קודמות) מקרב כלל הספרים שיש בספריית הגן. הוצגו להן חמש אפשרויות תשובה: "כמעט כל או כל הספרים", "רוב הספרים", "כמחצית מהספרים", "פחות ממחצית מהספרים" או "מעט מאוד מהספרים". לצורך הצגת הממצאים בדוח אוחדו בשאלה זו התשובות "כמעט כל או כל הספרים" ו"רוב הספרים" לקטגוריה אחת. כפי שעולה מתשובות הגננות (ראו בלוח הבא), כמעט בכל הגנים (97%)

הספרים שקיבלו במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" מהווים למעשה את חלק הארי בספריית הגן, וזאת ללא הבדלים בין המגזרים.

לוח 4: חלקם היחסי של ספרי התכנית בספריית הגן על-פי דיווחי הגננות

כל הגננות N=488	לפי מגזרים				"מהו חלקם היחסי של הספרים שקיבלתם במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" (השנה ו/או בשנים קודמות) מכלל הספרים שיש בספריית הגן?" שיעור המשיבות "כמעט כל או כל הספרים" או "רוב הספרים"
	ערבים N=188	דרוזים N=111	בדואים דרום N=89	בדואים צפון N=100	
	97%	95%	97%	95%	97%

התצפיות שהתקיימו בגני הילדים, שהתמקדו במידת הנוכחות והבולטות במרחב הגן של ספרים בכלל ושל ספרי 'מכתבת אלפאנוס' בפרט, מלמדות על קיומם של המאפיינים כדלהלן:

בכל גני הילדים שנצפו ישנן ספריות, הכוללות ספרים שונים לרבות ספרי 'מכתבת אלפאנוס'. הספרים מקוטלגים ברוב הספריות לפי הנושא שבו הם עוסקים ובמיעוט לפי סדר הא'-ב'. במרבית הספריות נמצאים ספרי 'מכתבת אלפאנוס' במקום בולט בספרייה.

ברוב הספריות ישנן פינות קריאה פעילות, הכוללות שולחנות וכיסאות ולעתים אף שטיחים וכריות. הספרים בספריות נגישים לילדים בדרך כלל. בחלק מהספריות מתקיימת השאלת ספרים ובחלקן היא אינה מתקיימת, וזאת לדברי הגננות מאחר שאין צורך בהשאלת ספרים בעקבות כניסתה של תכנית 'מכתבת אלפאנוס' לגן.

ברוב הגנים יש פינה מיוחדת ו/או לוח מיוחד של תכנית 'מכתבת אלפאנוס', המכילים דמויות וציטוטים מהספרים, תוצרי פעילות של הילדים ולעתים גם של אימהות הילדים ועוד. תוצרים אלה הם, למשל, תמונות וציורים של בעלי חיים (עכברים, ארנבות, ועוד), צורות גיאומטריות, דמויות מהספרים עצמם ויצירות שנעשו בהשראתן. בחלק גדול מהגנים הגננות תולות על גבי לוח התכנית מכתבי הזמנה להורים, רשימות עם סדר היום של הפעילות בגן ודפי עבודה הקשורים לתכנית 'מכתבת אלפאנוס'.

במסגרת הסקר נשאלו הגננות גם על מעורבות הצוות החינוכי בגן בהעברת התכנית. ראשית הן נשאלו אם גם הגננת המשלימה מעבירה את התכנית בגן. בהקשר זה נרשמו פערים בין המגזרים. בקרב הבדואים בצפון, רוב גדול בקרב הגננות (95%) דיווחו כי הגננות המשלימות מעבירות את התכנית, וזאת לעומת שיעורים נמוכים יותר בקרב הדרוזים (86%) ובקרב הבדואים בדרום (80%). שיעור נמוך במיוחד נרשם בקרב הערבים (73%).

לוח 5: מעורבות הגננת המשלימה בהעברת התכנית על-פי דיווחי הגננות

כל הגננות N=488	לפי מגזרים				"האם גם הגננת המשלימה מעבירה את התכנית 'מכתבת אלפאנוס'?" שיעור המשיבות בחיוב
	ערבים N=188	דרוזים N=111	בדואים דרום N=89	בדואים צפון N=100	
	73%	86%	80%	95%	77%

בהמשך הסקר נשאלו הגננות על מידת המעורבות בתכנית של הגננות המשלימות והסייעות ועל מידת שיתוף הפעולה הכללי של צוות הגן בהעברת התכנית. הן התבקשו לבחור באחת מבין חמש אפשרויות: "במידה רבה מאוד", "במידה רבה", "במידה בינונית", "במידה מועטה" או "כלל לא". לצורך הצגת הממצאים בדוח אוחדו בשאלה זו התשובות "במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה" לקטגוריה אחת.

מתשובות הגננות עולה כי מידת המעורבות של הסייעות בתכנית גבוהה מזו של הגננות המשלימות. גם בנוגע למידת המעורבות של צוות הגן בהעברת התכנית נרשמו פערים בין המגזרים (בדומה לנתונים שהוצגו לעיל). בקרב הבדואים בצפון והדרוזים - שיעורים גבוהים יחסית מהגננות מדווחות כי הסייעות מעורבות בהעברת התכנית בגן (כ-80%) וכך גם הגננות המשלימות (כ-70%), וזאת לעומת שיעורים נמוכים יותר בקרב הבדואים בדרום ובקרב הערבים (כ-75% מדווחות כי הסייעות מעורבות במידה רבה ורק כ-60% מדווחות כך לגבי הגננות המשלימות). אשר לשיתוף הפעולה של צוות הגן בהעברת התכנית, 83% מכלל הגננות מדווחות כי קיים שיתוף פעולה כזה, ללא הבדלים בין המגזרים.

לוח 6: מידת המעורבות של צוות הגן בהעברת התכנית על-פי דיווחי הגננות

כל הגננות N=487	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=100	בדואים דרום N=88	דרוזים N=111	ערבים N=188	
63%	70%	63%	71%	61%	באיזו מידה הגננת המשלימה מעורבת בהעברת התכנית בגן?
77%	83%	79%	82%	75%	באיזו מידה הסייעות מעורבות בהעברת התכנית בגן?
83%	84%	85%	85%	82%	באיזו מידה קיים שיתוף פעולה של צוות הגן בהעברת התכנית?

5.1.2. קריאת הספרים בבית עם ההורים

ההורים נשאלו בסקר על היבטים שונים הנוגעים לקריאת הספרים בבית. כפי שאפשר לראות בלוח הבא, נרשמה שונות בדיווחי ההורים לגבי מספר הספרים שקיבלו הילדים לביתם במסגרת התכנית. ייתכן כי שונות זו נובעת מכך שההורים נסקרו לאורך תקופת זמן של כמה חודשים. מדיווחי ההורים עולה כי במגזר הדרוזי ובמגזר הבדואי בצפון הילדים קיבלו מספר גדול יותר של ספרים בהשוואה למגזר הערבי ולמגזר הבדואי בדרום (במגזר הדרוזי ובמגזר הבדואי בצפון 50% מן ההורים מדווחים כי קיבלו 8 ספרים במסגרת התכנית, לעומת 38% במגזר הערבי ו-36% במגזר הבדואי בדרום).

לוח 7: מספר הספרים שקיבלו בבית על-פי דיווחי ההורים

כל ההורים N=680	לפי מגזרים				”כמה ספרים קיבלתם השנה מהגן במסגרת התכנית ‘מכתבת אלפאנוס’?”
	בדואים צפון N=122	בדואים דרום N=108	דרוזים N=176	ערבים N=274	
27%	20%	31%	22%	27%	1-5 ספרים
17%	14%	19%	12%	18%	6 ספרים
16%	16%	14%	16%	17%	7 ספרים
40%	50%	36%	50%	38%	8 ספרים

על מנת ללמוד על היקף ההקראה בבית נשאלו ההורים אם הם מקריאים לילדם את הספרים שקיבלו מהגן והתבקשו לבחור מבין כמה אפשרויות. תשובות ההורים לשאלה זו מוצגות בלוח הבא. רוב של כשלושה רבעים מן ההורים מדווחים כי הקריאו לילדם את כל הספרים שקיבלו במסגרת התכנית, ועוד כעשירית מדווחים כי הקריאו את רוב הספרים, ללא הבדלים ניכרים בין המגזרים. נראה אפוא כי היקף ההקראה בבית הוא גדול.

לוח 8: היקף ההקראה בבית עלפי דיווחי ההורים

כל ההורים N=786	לפי מגזרים				”האם אתה מקריא לילדך את הספרים שאתם מקבלים מהגן במסגרת התכנית ‘מכתבת אלפאנוס’?”
	בדואים צפון N=144	בדואים דרום N=127	דרוזים N=205	ערבים N=310	
74%	77%	68%	79%	75%	כן, את כל הספרים
14%	8%	17%	11%	14%	כן, את רוב הספרים
4%	4%	3%	1%	4%	חלק כן וחלק לא
1%	1%	1%	1%	1%	כן, אבל חלק קטן מהספרים
1%	1%	0%	3%	1%	לא הקריאו לילד אף אחד מהספרים בבית
6%	8%	10%	5%	5%	לא, מישו אחר מבני המשפחה מקריא לילד

ההורים שהשיבו כי מישו אחר מבני המשפחה מקריא לילד את הספרים (6% מכלל ההורים) נשאלו מיהו בן המשפחה שמקריא לילד. 60% מהם ציינו שהורה אחר הקריא לילד ו-39% ציינו שאח גדול הוא שהקריא.

נוסף על כך, כל ההורים בסקר נשאלו אם גם אחרים במשפחה מקריאים לילדם את הספרים שקיבלו במסגרת התכנית, וכ-70% מהם השיבו בחיוב (במגזר הבדואים בצפון רק כ-60% השיבו בחיוב).

לוח 9: שיעור בני משפחה אחרים המקריאים את הספרים לילד על-פי דיווחי ההורים

כל ההורים N=720	לפי מגזרים				"האם מלבדך גם אחרים במשפחה מקריאים לילדך ספרים של 'מכתבת אלפאנוס'?" שיעור המשיבים בחיוב
	ערבים N=289	דרוזים N=190	בדואים דרום N=113	בדואים צפון N=128	
	72%	68%	77%	62%	72%

כפי שאפשר לראות בלוח הבא, מקרב ההורים שהשיבו כי מלבדם גם אחרים במשפחה מקריאים את הספרים בתכנית לילד, 50% ציינו כי ההורה האחר מקריא ו-45% ציינו כי אח גדול הוא שמקריא. מדיווחי ההורים עולה כי במגזר הדרוזי ובמגזר הבדואי בצפון הורה אחר מקריא יותר מאשר אח גדול בהשוואה למגזר הערבי ולמגזר הבדואי בדרום (במגזר הדרוזי ובמגזר הבדואי בצפון כ-60% מן ההורים מדווחים כי הורה אחר מקריא, לעומת כ-45% במגזר הערבי ובמגזר הבדואי בדרום).

לוח 10: התפלגות בני משפחה אחרים המקריאים את הספרים לילד על-פי דיווחי ההורים

כל ההורים N=495	לפי מגזרים				"מי מלבדך במשפחה מקריא לילדך ספרים של 'מכתבת אלפאנוס'?"
	ערבים N=205	דרוזים N=127	בדואים דרום N=86	בדואים צפון N=77	
	49%	61%	45%	57%	הורה אחר
	45%	36%	51%	40%	אח גדול
	2%	2%	0%	0%	סבא, סבתא
	2%	2%	3%	2%	דוד
	2%	0%	1%	0%	בן דוד

נוסף על כך נשאלו ההורים אם האחים הגדולים של ילדם קוראים בעצמם את הספרים (במידה שיש אחים בגילאים 6-8). כמחצית מהם השיבו בחיוב.

לוח 11: התפלגות בני משפחה אחרים המקריאים את הספרים לילד על-פי דיווחי ההורים

כל ההורים N=714	לפי מגזרים				"האם האחים הגדולים של ילדך קוראים בעצמם את הספרים של 'מכתבת אלפאנוס' (הכוונה לאחים בגיל 6 עד 8)?"
	ערבים N=288	דרוזים N=186	בדואים דרום N=113	בדואים צפון N=127	
	51%	46%	53%	43%	כן
	33%	34%	30%	40%	לא
	16%	20%	18%	16%	אין אחים בגילאים האלו

בהמשך הסקר נשאלו ההורים כמה פעמים בערך הקריאו לילדם כל אחד מן הספרים שקיבלו במסגרת התכנית. הממוצע עומד על 3.22, כאשר בקרב ההורים מהמגזר הדרוזי הממוצע נמוך יותר בהשוואה לשאר המגזרים.

לוח 12: מספר הפעמים שההורים מקריאים את הספרים לילדם על-פי דיווחיהם

כל ההורים N=714	לפי מגזרים				"כמה פעמים בערך הקראת לילדך כל אחד מן הספרים שקיבלתם במסגרת התכנית 'מכתבת אלפאנוס'?" ממוצע התשובות
	בדואים צפון N=127	בדואים דרום N=113	דרוזים N=188	ערבים N=286	
3.22	3.21	3.26	2.76	3.22	

מעבר לשאלות על היקף ההקראה וכדומה, נשאלו ההורים על אופי הפעילויות שהם מבצעים עם ילדם לאחר הקריאה בבית, כלומר האם בעקבות קריאת הספר הם מדברים עם ילדם על תוכן הספר, על חוויות אישיות הקשורות לספר ועל רגשות שמתעוררים במהלך הקריאה בספר. ההורים נשאלו גם על השימוש בהצעות המופיעות בסוף הספרים. הם התבקשו לבחור באחת מחמש אפשרויות: "במידה רבה מאוד", "במידה רבה", "במידה בינונית", "במידה מועטה" או "כלל לא". לצורך הצגת הממצאים בדוח, אוחדו בשאלה זו התשובות "במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה" לקטגוריה אחת. מתשובותיהם, המוצגות בלוח להלן, אפשר לראות כי רוב ההורים (86% מהם) מדווחים כי הם מדברים עם ילדם לאחר קריאת הספרים על תוכן הספר, על חוויות אישיות שקשורות לספר ועל רגשות שמתעוררים במהלך הקריאה בו.

כ-77% מן ההורים מדווחים כי הם משתמשים במידה רבה בהצעות המופיעות בסוף הספר ו-86% מהם סבורים כי ההצעות המופיעות בסוף הספרים הן טובות (במגזר הבדואי בדרום שיעור ההורים המדווחים כך נמוך יותר). יחד עם זאת, רוב גדול של ההורים (91% ללא הבדל בין המגזרים) מציינים כי ילדם נהנה במידה רבה מהפעילות המשותפת הנעשית על פי ההצעות המופיעות בסוף הספרים.

לוח 13: שיחות ההורים והילדים לאחר קריאת הספרים בבית על-פי דיווחי ההורים

כל ההורים N=622	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבים "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=109	בדואים דרום N=90	דרוזים N=166	ערבים N=257	
86%	88%	79%	89%	87%	באיזו מידה אתה מדבר עם ילדך על תוכן הספר לאחר הקראתו?
86%	86%	83%	84%	87%	באיזו מידה אתה מדבר עם ילדך לאחר הקראת הספרים על חוויות אישיות שלו שקשורות לקריאת הספרים?
86%	86%	80%	88%	87%	באיזו מידה אתה מדבר עם ילדך על רגשות שקשורים לספרים בעקבות קריאת הספרים?
77%	77%	65%	78%	79%	באיזו מידה אתה משתמש בהצעות המופיעות בסוף הספרים?
86%	86%	78%	92%	86%	באיזו מידה ההצעות המופיעות בסוף הספרים הן טובות בעיניך?
91%	90%	91%	91%	91%	באיזו מידה ילדך נהנה מהפעילות המשותפת שנעשית על פי ההצעות המופיעות בסוף הספרים?

בדומה לשאלה שהוצגה לגנות לגבי חלקם היחסי של הספרים שקיבל הגן במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" (השנה ו/או בשנים קודמות) מקרב כלל הספרים שיש בספריית הגן, נשאלו ההורים לגבי חלקם היחסי של הספרים שקיבלו מהגן במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" (השנה ו/או בשנים קודמות) מקרב כלל הספרים שיש בספריית הילדים בבית. הוצגו להם חמש אפשרויות תשובה: "כמעט כל או כל הספרים", "רוב הספרים", "כמחצית מהספרים", "פחות ממחצית מהספרים" או "מעט מאוד מהספרים". לצורך הצגת הממצאים בדוח, אוחדו בשאלה זו התשובות "כמעט כל או כל הספרים" ו"רוב הספרים" לקטגוריה אחת. כפי שעולה מתשובות ההורים ובדומה לדיווחי הגנות (ראו בלוח הבא), ברוב רובם של הבתים (93%) הספרים שקיבלו במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" מהווים למעשה את חלק הארי בספריית הבית, וזאת ללא הבדלים בין המגזרים.

לוח 14: חלקם היחסי של ספרי התכנית בספריית הבית עלפי דיווחי ההורים

כל ההורים N=707	לפי מגזרים				מהו חלקם של הספרים שקיבלתם מהגן במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" (השנה ו/או בשנים קודמות) מקרב כלל הספרים בספריית הילדים שלך בבית? שיעור המשיבים "כמעט כל או כל הספרים" או "רוב הספרים"
	בדואים צפון N=129	בדואים דרום N=108	דרוזים N=185	ערבים N=285	
93%	93%	92%	92%	94%	

הגנות וההורים נשאלו בסקר גם לגבי שיתוף הפעולה בין הגן לבית בכל הנוגע לתכנית, ולהלן תשובותיהם בהקשר זה.

5.1.3. שיתוף הפעולה בין הגן להורים

הגנות וההורים נשאלו בסקרים בנוגע לשיתוף הפעולה בין הגן וההורים. גם הגנות וגם ההורים נשאלו אם הגנות קיימו מפגשי הורים וילדים על הספרים בתכנית, ותשובותיהם מובאות בלוחות להלן. אפשר לראות כי קיים פער בין דיווחי הגנות להורים בהקשר זה: בעוד 95% מהגנות מדווחות כי קיימו מפגשי הורים וילדים, רק 82% מההורים מדווחים כך.

לוח 15: מפגשי הורים וילדים על הספרים בתכנית על פי דיווחי הגנות

כל הגנות N=487	לפי מגזרים				האם קיימת מפגשי הורים וילדים בנוגע לספרים בתכנית 'מכתבת אלפאנוס'?
	בדואים צפון N=100	בדואים דרום N=89	דרוזים N=111	ערבים N=187	
38%	42%	47%	37%	36%	כן, קיימתי מפגש אחד
22%	26%	17%	23%	23%	כן, קיימתי שני מפגשים
34%	29%	26%	35%	37%	כן, קיימתי יותר משני מפגשים
5%	3%	10%	5%	4%	לא

לוח 16: מפגשי הורים וילדים על הספרים בתכנית על פי דיווחי ההורים

כל ההורים N=773	לפי מגזרים				"האם הגננת קיימה מפגשי הורים וילדים בנוגע לספרים בתכנית 'מכתבת אלפאנוס'?" שיעור המשיבים בחיוב
	בדואים צפון N=145	בדואים דרום N=122	דרוזים N=202	ערבים N=304	
	84%	77%	86%	83%	82%

לגננות ולהורים הועברה גם סדרת שאלות לגבי מידת שיתוף הפעולה ביניהם ומעורבות ההורים. הם התבקשו לבחור באחת מחמש אפשרויות: "במידה רבה מאוד", "במידה רבה", "במידה בינונית", "במידה מועטה" או "כלל לא". לצורך הצגת הממצאים בדוח, אוחדו בשאלות אלו התשובות "במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה" לקטגוריה אחת.

מתשובות הגננות המוצגות בלוח הבא עולה כי שיתוף הפעולה של ההורים הוא חלקי: רק כשני שלישים מהן סבורות כי ההורים מעורבים בהעברת התכנית בגן ומשתפים פעולה. במגזר הבדואים בדרום שיעורי הגננות הסבורות כך נמוכים יותר בהשוואה למגזרים האחרים בכ-10%. רוב ההורים מצדם מדווחים כי הגננות מעדכנות אותם בנושאים שקשורים לתכנית (84% מכלל ההורים, ללא הבדל בין המגזרים).

לוח 17: שיתוף הפעולה בין הגן להורים על-פי דיווחי הגננות

כל הגננות N=482	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=99	בדואים דרום N=89	דרוזים N=109	ערבים N=185	
	69%	57%	71%	73%	באיזו מידה ההורים מעורבים בהעברת התכנית בגן?
	70%	61%	76%	72%	באיזו מידה את נותנת להורים הדרכה בנושא קריאת הספרים בבית?
	67%	63%	70%	68%	באיזו מידה ההורים מעדכנים אותך לגבי קריאת הספרים בבית?
	66%	58%	71%	67%	באיזו מידה ההורים משתפים פעולה ומקריאים לילדים בבית את הספרים?

לוח 18: שיתוף הפעולה בין הגן להורים על-פי דיווחי ההורים

כל ההורים N=712	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבים "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=127	בדואים דרום N=114	דרוזים N=187	ערבים N=284	
	85%	78%	87%	85%	באיזו מידה הגננת מעדכנת אתכם, ההורים, בנושאים שקשורים לתכנית 'מכתבת אלפאנוס'?

ראיונות העומק עם הגננות מחזקים את הממצאים הכמותיים המלמדים על כך שהגננות משתפות את ההורים בתכנית באופן נרחב. יחד עם זאת, אופי השיתוף של ההורים לעתים מעמיק יותר ולעתים פחות, לפי רצונה של הגננת ויכולותיה. ניכר כי ישנן שתי דרכים עיקריות לשיתוף הורים:

מפגש בתחילת שנת הלימודים - היו גננות שצינו כי במפגש עם ההורים בתחילת שנת הלימודים הן מצינות את קיום התכנית ובגן ואת חשיבותה לילדים. חלק מהגננות מעמיקות אף יותר ומספרות להורים על מטרות התכנית ועל דרכים ליישם אותה בבית עם הילדים. אחת הגננות ציינה כי היא הזמינה למפגש סופרת שנתנה להורים הרצאה קצרה על חשיבות הקריאה לפיתוח השפה בקרב ילדים. גננת נוספת ציינה כי הציעה להורים לקשט את תיק הספר בבית ונתנה להן עצות כיצד לעשות פעילות קריאה עם ילדיהם.

לדברי אחת הגננות: *"בתחילת השנה הזמנתי את כל ההורים והצגתי מולם את התכנית של מכתבת אלפאנס. הסברתי להם מה המטרות של התכנית ואת החשיבות של שיתוף הפעולה שלהם בייעוץ נכון של התכנית ואם בחיזוק הקשר בינם לבין הילדים שלהם".*

פעילות הורים בגן – דרך נוספת של שיתוף ההורים בתכנית היא באמצעות הזמנתם לפעילות בגן. בהקשר זה ציינו גננות שונות, כי הן מזמינות לגן הורים (בדרך כלל אימהות) לפעילות משותפת עם ילדיהן סביב ספרים של התכנית במטרה ליצור חוויה משותפת של עיסוק בספר.

לרוב הגננות מזמינות קבוצה מצומצמת של אימהות ולעתים אף אמא אחת בכל פעם. הפעילויות השכיחות ביותר שאותן ציינו הגננות הן: פעילות יצירה, המחזה וקריאה משותפת של הספר. היו גננות שצינו במפורש כי הן מזמינות הורים לגן לצורך צפייה, שיחה והדרכה בנושא קריאת ספרים לילדיהם.

לדברי אחת הגננות: *"לפעמים אני מחלקת את הילדים לקבוצות וכל פעם אני מזמינה 4-5 אימהות מאפס קטן לפעילות יצירה לסיפור מסוים. לפעמים אני עושה מפגשי הורים פרטניים, כך שאני יושבת עם ההורים באופן פרטי ומוציאה את דעתם על הספרים".*

לדברי גננת נוספת: *"אני משתפת את ההורים. מזמינה אותם, מקריאה להם ספר ומדגימה להם פעילויות ומדריכה אותם כיצד להשתמש בספר".*

למרות האמור לעיל, ניכר כי שיתוף ההורים בתכנית כרוך בקשיים שונים עבור הגננות. הקושי המשני הוא לגרום לכך שהאימהות יגיעו לפעילות בגן לאחר שהוזמנו עלידי הגננת. הדבר נובע מכך שיש לאימהות עיסוקים רבים שמונעים מהן להגיע לגן.

לדברי אחת הגננות: *"לצערי היום רוב האימהות עסוקות בכל מיני דברים אשר מרחיקים אותן מהילדים שלהן. לכן אנחנו האורות צריכות לנדנד להורים ולהכריח אותם לבוא ולשבת בכיתה בכדי להבין את המקל של התכנית ולא לתת להם את האפשרות לזלזול".*

הקושי העיקרי שעליו דיווחו הגננות הוא לגרום לכך שתהיה לתכנית המשכיות בבית. כלומר, שההורים ימשיכו לקרוא עם הילדים את הספרים. לדבריהן, פעמים רבות הורים מביעים התלהבות מהתכנית, אך בפועל אינם קוראים את הספרים עם הילדים מסיבות שונות, כגון רמת שפה נמוכה, חוסר מודעות וחוסר רצון.

לדברי אחת הגננות: *"בזמנו כולל אילו צניין לתכנית והביאו את מידת שביעות רצונם ממנה. אך כשהגענו למזמן אמת, הזמן שהם צריכים להשקיע זמן ומאמץ עם הילד, לא קיבלתי את המצופה. יש הורים שאינם משתפים פעולה אפילו בציור פשוט, ויש הורים שאינם יודעים לקרוא או לכתוב".*

רוב הגננות שרואיינו ציינו כי אינן מרימות ידיים ומנסות להתמודד עם הקושי בדרכים שונות. אחת הגננות סיפרה כי הזמינה לגן סבתא שאינה יודעת קרוא וכתוב ועשתה אתה ועם הילדים המחזה של הסיפור שאותו

שלחה בקבוצת ה-WhatsApp של הגן, כדי להראות לאימהות שאפשר לעשות פעילות עם הספר גם ללא ידיעת קרוא וכתוב.

גננת נוספת ציינה כי ההורים משתפים פעולה עם תמריצים הגורמים להם להתאמץ יותר. לדבריה, היא משתפת עבודות של אימהות וילדים בקבוצת ה-WhatsApp של הגן, דבר שמדרבן גם את שאר האימהות לעשות פעילות עם ילדיהן.

גננת נוספת ציינה כי היא מתמרצת את ההורים דרך ילדיהם. לדבריה, בכל סוף שבוע היא אומרת לילדים שמי שיעשה את הפעילות הביתית הכי יפה, יזכה בפרס, ובכך היא מגבירה את המוטיבציה של הילדים לפנות לאימהות שלהם ולבקשן לעשות פעילות.

גננת נוספת ציינה כי היא שולחת הביתה יחד עם הספר דף משימה, שבאמצעותו צריכים ההורים לסכם את הסיפור בשפת הילד - מה שמחייב אותם לקרוא אותו עם ילדיהם.

גננות שרואיינו הציעו שני רעיונות נוספים, שלא יצאו אל הפועל, להגברת המחויבות של ההורים לקריאת הספרים לילדים בבית. הראשון, הפגשת ההורים עם נציגה של התכנית או של משרד החינוך, שיסבירו להם על חשיבות התכנית ויעלו את המודעות שלהם בקשר אליה. לדבריהן, למפגש כזה יכול להיות אפקט חזק יותר מההסבר שהן נותנות להורים. השני, לערוך פעילות להורים בחסות הרשות המקומית ובסבסודה, במטרה להעלות את המודעות של האימהות לגבי החשיבות של הסיפור והחשיבות של הקריאה בגיל צעיר.

לדברי אחת הגננות: *"אני חושבת שיש צורך בארגון מפגשים שמטרתם העיקרית הינה הצלאת המודעות של ההורים בקשר לתכנית. המופלג של המפגש יהיה נציג המשרד החינוך או מתכנית מכתבת אלפאנוס ולא הגננת, כי אז ההורים מבינים שישנו אורט שלישי שדואג לילדים שלהם וזו לא הגננת שרוצה להצמיח עליהם הדרישות שלה".*

לעומת זאת, היו גננות שניכר כי נואשו משיתוף הפעולה עם ההורים, ולכן כבר אינן משקיעות מאמץ יתר בניסיון לגרום לכך שההורים יהיו מחוברים לתכנית. גננות אלה תולות את האחריות בעניין זה בתרבות של ההורים ובחוסר המוטיבציה שלהם.

לדברי אחת הגננות: *"כספר שלנו מידת שיתוף הפעולה של ההורים הינה מאוד נמוכה. למרות שישנו מפגשים עם ההורים והסברנו להם על התכנית והראנו להן עד כמה התכנית הזו חשובה לילדים שלהם. כל ההדרכות והמפגשים היו ללא אפקט. הילד לוקח את הסיפור הביתה ומחזיר אותו קרוע. אנחנו שואלים את הילדים האם ההורים קראו לך את הסיפור, והם משיבים בשלילה".*

5.1.4. גורמים מעכבים ביישום התכנית

הראיונות עם הגננות מלמדים כי ישנם שלושה גורמים מרכזיים המעכבים את יישום התכנית:

עומס - גננות רבות דיווחו על עומס הנובע מפרויקטים נוספים, מתכנית הלימודים של משרד החינוך ומעבודה מנהלתית (כתיבת דוחות והכנה לביקורת של המפקחת).

לדברי אחת הגננות: *"יש לנו עוד פרויקטים שאנחנו מפעילים בהן. בסוף החודש יש לי ביקורת, אז אני לא יכולה לעמוד בכל הדרישות. גם מילוי דוחות, גם ביצוע פעילויות בכיתה וגם פרסום ותיאור. יש לי המון דרישות ממשרד חינוך שאני מספיקה לעשות אותם".*

חוסר שיתוף פעולה של הורים - כפי שצוין בפרק הקודם, ישנם הורים שאינם נענים להזמנות להשתתף בפעילויות ובהדרכות או לעזור בהכנת פעילויות בגן ואינם מקדישים זמן לקרוא ספר לילדיהם בבית. גננות רבות רואות בתופעות אלה גורם של קושי בתכנית.

לדברי אחת הגננות: *"עם ההורים המכילים הציקרי הילד אי-שיתוף הפעולה שלהם אתנו. לפעמים יש מחסור בתרבות ופתוסות לפני הקריאה, וזה ההורים מאמינים שההקאה הציקריה בקריאה צריכה להיות פכית א'".*

הגעה לא סדירה של ספרים - מיעוט בקרב הגננות ציינו בראיונות כי ישנם מקרים שבהם הספרים אינם מגיעים באופן סדיר ובהתאם ללוח הזמנים שנקבע בתכנית. אחת הגננות ציינה כי שני ספרים הגיעו כמעט באותו זמן ולכן נאלצה לוותר על אחד מהם.

היבטים ביישום התכנית "מכתבת אלפאנוס" – סיכום

רוב גדול בקרב הגננות (כ-90% ולמעלה מכך) מדווחות כי הן הקריאו את כל הספרים או את רובם במליאת הגן ובקבוצות קטנות. קריאת הספרים התמקדה בהיכרות עם הספר (שמות הסופר והמאייר, דמויות, תמונות ועוד) ובפיתוח השפה של הילדים (אותיות, מילים, חרוזים, הפכים ועוד). כמו כן ציינו הגננות כי לאחר הקראת הספר הן ערכו עם הילדים שיחה על תוכן הספר, על ערכים או דילמות מוסריות ועל רגשות אשר התעוררו במהלך הקריאה. 93% מכלל הגננות מדווחות שהן העבירו לילדים פעילות להעשרת אוצר המילים בשפה הספרותית. בשיעורים מעט נמוכים יותר, אם כי עדיין ברוב הגנים, הגננות העבירו לילדים לאחר הקראת הספר פעילות יצירתית, כגון ציור או פיסול (86% מהגננות דיווחו כך) או פעילות של המחזות הסיפור (84% מהגננות דיווחו כך). מטרתה של פעילות זו היא להעצים את החוויה של הספר ולחזק את הפנמתו בקרב הילדים.

כמעט בכל הגנים (97%) הגננות מדווחות שהספרים שקיבלו במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" הם כל הספרים או רוב הספרים בספריית הגן, כלומר הם מהווים למעשה את חלק הארי בספריית הגן. תצפיות בגני הילדים מלמדות כי בכל גני הילדים שנצפו ישנן ספריות, הכוללות ספרים שונים לרבות ספרי 'מכתבת אלפאנוס'. במרבית הספריות נמצאים ספרי 'מכתבת אלפאנוס' במקום בולט בספרייה.

בהלימה לכך, מתשובות ההורים עולה כי ברוב רובם של הבתים (93%) הספרים שקיבלו במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" הם למעשה חלק הארי בספריית הבית.

אשר להקראת הספרים בבית, עולה כי היקף ההקראה בבית הוא גדול: 74% מן ההורים מדווחים כי הקריאו לילדם את כל הספרים שקיבלו במסגרת התכנית, ועוד 14% מדווחים כי הקריאו את רוב הספרים. 72% מן ההורים מציינים כי גם אחרים במשפחה מקריאים לילדם את הספרים שקיבלו במסגרת התכנית.

רוב ההורים (86% מהם) מדווחים כי הם מדברים עם ילדם לאחר קריאת הספרים על תוכן הספר, על חוויות אישיות שקשורות לספר ועל רגשות שמתעוררים במהלך הקריאה בו. כ-77% מן ההורים מדווחים כי הם משתמשים במידה רבה בהצעות המופיעות בסוף הספר ו-86% מהם סבורים כי ההצעות המופיעות בסוף הספרים הן טובות. רוב גדול בקרב ההורים (91%) מציינים כי ילדם נהנה במידה רבה מהפעילות המשותפת המתבצעת על פי ההצעות המופיעות בסוף הספרים.

שיתוף הפעולה של ההורים הוא חלקי, כפי שמשתקף מתשובות הגננות: רק כשני שלישים מהן סבורות כי ההורים מעורבים בהעברת התכנית בגן (69% דיווחו כך) ומשתפים פעולה (66%). רוב ההורים מצדם מדווחים כי הגננות מעדכנות אותם בנושאים שקשורים לתכנית (84%). מראיונות העומק עולה כי אופי השיתוף של ההורים משתנה לפי רצונה של הגננת ויכולותיה. שתי הדרכים העיקריות לשיתוף הורים הן מפגש בתחילת שנת הלימודים שבו מוצגות התכנית ומטרותיה ופעילות משותפת הורים-ילדים שמטרתה ליצור חוויה משותפת של עיסוק בספר. גננות דיווחו על קושי לגרום לכך שהורים ייקחו חלק בפעילות בגן וכן על קושי לגרום לכך שההורים ימשיכו לקרוא עם הילדים את הספרים בבית. אולם רוב הגננות שרואיינו ציינו כי אינן "מרימות ידיים" וכי הן מנסות להתמודד עם הקושי בדרכים שונות. מנגד, ניכר כי מיעוט בקרב הגננות הפסיקו לקוות לשיתוף פעולה עם ההורים והן תולות את האחריות בעניין זה בתרבות של ההורים ובחוסר המוטיבציה שלהם.

5.2. הכלים, המיומנויות ומקורות התמיכה העומדים לרשות הגננות ביישום התכנית

פרק זה עוסק בכלים ובמיומנויות העומדים לרשות הגננות לצורך העברת התכנית ובמקורות התמיכה שבהם הן נעזרות, לפי דיווחיהן.

5.2.1. הכלים והמיומנויות העומדים לרשות הגננות

הגננות נשאלו בסקר על מידת היעזרותן בכלים שהתכנית מעמידה לרשותן, על המידה שבה עומדים לרשותם הכלים הנחוצים להעברת התכנית, וכן על מידת הצורך בכלים ובהדרכה בנושא העברת התכנית. הן התבקשו לבחור באחת מחמש אפשרויות: "במידה רבה מאוד", "במידה רבה", "במידה בינונית", "במידה מועטה" או "כלל לא". לצורך הצגת הממצאים בדוח, אוחדו בשאלה זו התשובות "במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה" לקטגוריה אחת.

רוב הגננות (82%) מדווחות כי לצורך העברת התכנית בגן, הן נעזרות בהצעות לפעילות המופיעות בספרים. יש לציין כי הצעות אלו מיועדות למעשה להורים, ועם זאת, חלק מן ההצעות מתאימות גם להעברה בגן. מובילי התכנית ערים לכך שהגננות משתמשות בהצעות אלו כמקור השראה לפעילויות בגן. כשלושה רבעים מהגננות (75%) נעזרות בדף המידע לגננות. חשוב לציין כי עם חלוקתו של כל אחד מן הספרים, נשלח דף מידע אלקטרוני לכל הגננות. בראש דף המידע מופיע קישור להצעות לפעילות בגן סביב לספר באתר האינטרנט של התכנית, ובנוסף לכך גם עדכונים חשובים ודוגמאות רלוונטיות מגנים עמיתים שכבר התנסו בתכנית. שיעורים נמוכים בהרבה בקרב הגננות (כ-60%) מדווחות כי הן נעזרות באתר האינטרנט של התכנית ובגננות אחרות, ומידת השימוש בפייסבוק נמוכה אף יותר (כ-50%).

בהתאם לממצאים לעיל, רוב לא גדול בקרב הגננות מרגישות כי יש בידיהן הכלים הנחוצים לצורך העברת התכנית (77%) ועולה צורך ניכר בקבלת כלים ובהדרכה בהעברת התכנית בגן: 83% מהגננות מעוניינות לקבל כלים להעברת התכנית בגן, ו-78% היו רוצות לקבל הדרכה. בהקשר זה לא נמצאו הבדלים בין המגזרים.

לוח 19: הכלים העומדים לרשות הגננות בהעברת התכנית על-פי דיווחיהן

כל הגננות N=488	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=100	בדואים דרום N=89	דרוזים N=111	ערבים N=188	
82%	84%	81%	79%	82%	באיזו מידה את נעזרת בהצעות לפעילות המופיעות בספרים להעברת התכנית בגן?
63%	59%	66%	66%	61%	באיזו מידה את נעזרת באתר האינטרנט להעברת התכנית בגן?
50%	52%	45%	55%	50%	באיזו מידה את נעזרת בפייסבוק להעברת התכנית בגן?
62%	64%	67%	65%	60%	באיזו מידה את נעזרת בגננות אחרות להעברת התכנית בגן?
75%	78%	74%	77%	74%	באיזו מידה את נעזרת בדף המידע לגננות להעברת התכנית בגן?
77%	79%	71%	76%	79%	באיזו מידה יש לך את הכלים הדרושים לצורך העברת התכנית בגן?
83%	83%	84%	86%	82%	באיזו מידה היית רוצה לקבל כלים להעברת התכנית בגן?
78%	77%	78%	77%	79%	באיזו מידה היית רוצה לקבל הדרכה על העברת התכנית בגן?

5.2.2. מקורות התמיכה של הגננות בהעברת התכנית

כדי ללמוד על מקורות התמיכה של הגננות בהעברת התכנית, הן נשאלו בסקר באיזו מידה הן נעזרות במדריכה של הגן ובמפקח/ת. הן התבקשו לבחור באחת מחמש אפשרויות: "במידה רבה מאוד", "במידה רבה", "במידה בינונית", "במידה מועטה" או "כלל לא". לצורך הצגת הממצאים בדוח, אוחדו בשאלה זו התשובות "במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה" לקטגוריה אחת. תשובותיהן מופיעות להלן.

מתשובות הגננות עולה כי רובן (84%) מתכננות לבד את העברת התכנית בגן, וכי רק כ-60% מהן נעזרות במדריכה של הגן או במפקח/ת (במגזר הדרוזי ובמגזר הבדואי בדרום שיעורים גבוהים במעט בקרב הגננות מדווחות כי הן נעזרות במדריכה של הגן).

רוב לא גדול מקרב הגננות (77%) מציינות כי המפקח/ת מעורב/ת בהעברת התכנית בגן.

לוח 20: מקורות התמיכה של הגננות בהעברת התכנית על-פי דיווחיהן

כל הגננות N=480	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=100	בדואים דרום N=87	דרוזים N=108	ערבים N=185	
84%	90%	81%	83%	85%	באיזו מידה את מתכננת לבד את העברת התכנית בגן?
63%	70%	59%	69%	63%	באיזו מידה את נעזרת במדריכה של הגן להעברת התכנית בגן?

60%	59%	53%	64%	62%	באיזו מידה את נעזרת במפקח/ת של הגן להעברת התכנית בגן?
77%	82%	77%	75%	77%	באיזו מידה המפקח/ת מעורב/ת בהעברת התכנית בגן?

ראיונות העומק שנערכו לגנות מלמדים כי עומדים לרשותן מגוון מקורות תמיכה לצורך יישום התכנית, שהמשמעותיים שבהם הם ההצעות להורים בסוף הספר ואתר האינטרנט של התכנית. יחד עם זאת, ניכר כי מקורות התמיכה הם בבחינת השראה בלבד לגנות, שכן בבניית הפעילויות בתכנית הן מתבססות במידה רבה על ניסיון ועל נטייתן האישית. כלומר, הגנות מעיינות במקורות התמיכה של התכנית, אך בסופו של דבר מעבירות בגן פעילויות שונות מאלו המוצעות בהם.

לדברי אחת הגנות: "אני כרוק הפצא'ס מתבססת על היצירה הצ'מית. אני מואבלת לפעילויות המוצעות בסוף הספר. לפצא'ס אני מסתכלת עליהן ואנינה את המטרה מאחורי ההצעות ואני כוחרת באינה שהיא הצעה ומפתחת אותה".

להלן התייחסויות ספציפיות של גנות למקורות התמיכה השונים:

הצעות להורים בסוף הספר - אף שההצעות מיועדות במקור להורים, לדברי הגנות מדובר במקור שימושי ביותר היוצר עבורן השראה לפעילות עם כל ספר חדש שמתקבל בתכנית. ניכר כי הגנות מרוצות מההצעות באופן כללי, אך יש מהן שסבורות כי הגנות צריכות לתת משקל יתר ליצירות ולרעיונות שלהן מאשר להצעות מובנות דוגמת אלה המופיעות בסוף הספר.

לדברי אחת הגנות: "הגנות צריכות לבצע רציונות הנמצאות מיצירה צ'מית. הן לא צריכות להיות מואבלות רק בהצעות, כאילו שהן לא רוצות להפעיל את המוח שלהן. הן צריכות לתת יותר מאמץ על מנת לתת משקל כפי יותר לתכנית ולתת יצירה ייחודית להן. ההצעות צריכות להיות בסיס לרציונות".

מנגד, היו גנות שצינו כי הן משתמשות בהצעות בסוף הספר, אבל בצורה מושכלת ואף מפתחות אותן בהתאם לסיפור.

לדברי אחת הגנות: "כרוק המקריט אני לוקחת את ההצעות בסוף הספר. לפצא'ס אני לוקחת את ההצעות ומפתחת אותן. אני עושה את הפעילויות שאני רואה שהם מתאימים לסיפור. לדעתי ההצעות מאלי יפות ומיוחדות".

אתר האינטרנט ודף הפייסבוק - היו גנות שצינו כי הן נכנסות לאתר/או לדף הפייסבוק ומאמצות הצעות של התכנית ושל גנות אחרות המופיעות שם. כמו כן, ניכר כי קיימת שונות בין הגנות בכל הנוגע לשיתוף תכנים באינטרנט ובפייסבוק.

ישנן גנות שמצדדות בשיתוף תכנים מקוון, כי לטענתן הוא מסייע להן ולגנות אחרות בהעשרת הרעיונות לגבי הספרים ומאפשר לגנות ללמוד זו מזו.

לדברי אחת הגנות: "אני משתפת בפייסבוק את הפעילויות כי אני חושבת שהיתרון מסייע לי ולגנות אחרות בהעשרת הרציונות לבני כל סיפור וסיפור. במידה ואין שיתוף אנחנו לא יכולות ללמוד אחת מהשנייה, ולכן אני מאליצה בחום לכל המורות לעשות".

מנגד, ישנן גננות שמסתייגות משיתוף תכנים מקוון מסיבות שונות, כגון פגיעה בפרטיות הילדים, התמקדות ב-"Show" במקום במהות, פחד מפרסום ועוד.

לדברי אחת הגננות: "אני לא מפרסמת בלף התמונות של הילדים. ישנן הורים שמסרבים לפרסם תמונות של הילדים שלהם".

לדברי גננת נוספת: "אנחנו בולדאות יותר יצירתיות מאננות אמאריס אחרים, אך צדיין נמצאות בקונספט הפחד מהפרסום. אנחנו צדיין מוצגות במקום ובחברה שלנו. מהססות להפיק צל האמה, בלף חוסר הביטחון הפנימי שלנו בצמנו".

שיתוף הורים - היו גננות שצינו כי הן מבקשות מהורים להציע רעיונות לפעילות או מתייעצות עם הורים לגבי איזו פעילות לבחור. הן רואות בכך חלק משיתוף ההורים בתכנית.

לדברי אחת הגננות: "אני מציעה שיתוף רעיונות עם ההורים. כלומר לצרף לסיפור מיל או מספר טלפון המיועד לקבלת טלפונים והצעות מהורים. צריכים לתת אפשרות להתבטאות הורים במתן הצעות ודעת מתכנית".

התייעצות עמיתים - היו גננות שצינו כי הן נעזרות ומתייעצות בגננות אחרות באותו אשכול גנים ו/או באותו כפר. לדבריהן הדבר אף תורם להיכרות ולגיבוש של צוות האשכול.

לדברי אחת הגננות: "אני מתבססת בעיקר על ההתייעצות עם מורות אחרות. יש שיתוף פעולה בין גננות האשכול הזה. אני גם מתיעצת עם מורות אחרות מהכפר שלי".

ראוי לציין כי הגננות מיעטו לציין בדבריהן מקורות תמיכה ממוסדים, כגון מפקחת, מדריכה, השתלמויות ועוד. ייתכן כי הדבר נובע מכך שהן מסתפקות במקורות התמיכה שמעמידה לרשותן התכנית וייתכן גם שהתכנית אינה נמצאת בראש סדר היום של גורמי התמיכה הפורמליים.

הכלים, המיומנויות ומקורות התמיכה העומדים לרשות הגננות ביישום התכנית – סיכום

רוב הגננות (82%) מדווחות כי לצורך העברת התכנית בגן הן נעזרות בהצעות לפעילות המופיעות בספרים. יש לציין כי הצעות אלו מיועדות למעשה להורים, ועם זאת, חלק מן ההצעות מתאימות גם להעברה בגן. 75% מן הגננות נעזרות בדף המידע לגננות (שבו מופיע קישור להצעות לפעילות לגננות באתר התכנית). שיעורים נמוכים בהרבה (כ-60%) מן הגננות נעזרות באתר האינטרנט של התכנית ובגננות אחרות, ומידת השימוש שהן עושות בפייסבוק נמוכה אף יותר (כ-50%). בהתאם לכך, רוב לא גדול בקרב הגננות מרגישות כי יש בידיהן הכלים הנחוצים לצורך העברת התכנית (77%), ועולה צורך ניכר בקבלת כלים ובהדרכה לצורך העברת התכנית בגן: 83% מהגננות מעוניינות לקבל כלים להעברת התכנית בגן ו-78% היו רוצות לקבל הדרכה. עוד עולה מתשובות הגננות כי רובן (84%) מתכננות לבד את העברת התכנית בגן ורק כ-60% מהן נעזרות במדריכה של הגן או במפקחת.

מראיונות העומק ניכר כי לרשותן של הגננות עומדים מגוון מקורות תמיכה לצורך יישום התכנית, אולם בהתאם לכוונת התכנית, מקורות אלה מהווים בעבורן השראה בלבד לבניית פעילויות בתכנית, שאותן הן מבססות במידה רבה על ניסיון ועל נטייתן האישית. כלומר, הגננות מעיינות במקורות התמיכה של התכנית, אך בסופו של דבר מעבירות בגן על פי שיקול דעתן פעילויות המתאימות, לילדים ולהן. נוסף על כך, ראוי

לציין כי הגננות מיעטו לציין בדבריהן מקורות תמיכה ממוסדים, כגון מפקחת, מדריכה, השתלמויות ועוד. ייתכן כי הדבר נובע מכך שהן מסתפקות במקורות התמיכה שהתכנית מעמידה לרשותן.

הפרק הבא יוקדש לתיאור שביעות הרצון של הגננות ושל ההורים מהיבטים שונים בתכנית, מהספרים בתכנית ומהתכנית באופן כללי.

5.3. שביעות הרצון של גננות והורים מהיבטים שונים בתכנית

בפרק זה תוצג שביעות הרצון של הגננות וההורים מהיבטים שונים בתכנית, מכל אחד מן הספרים בתכנית ומן התכנית באופן כללי.

5.3.1. שביעות הרצון של הגננות מהליווי ומקורות התמיכה

כפי שצוין בפרק הקודם, עולה מהראיונות כי באופן כללי הגננות שבעות רצון ממקורות התמיכה שעומדות לרשותן. יחד עם זאת, הן כמעט לא ציינו (לחיוב או לשלילה) כי הן מקבלות ליווי שקשור לתכנית מהמפקחת או מהמדריכה שלהן או כי הן מקבלות השתלמויות בנושא. בהתייחס ספציפית להצעות לפעילות המופיעות באתר האינטרנט או בסוף הספר, ציינו הגננות כי לרוב מדובר בהצעות טובות, המתאימות לגיל ולרמה של הילדים.

לדברי אחת הגננות: *"ההצעות לפעילויות מצוינות מאוד ותורמות, אני מצטטת ואני שמחה ואמססת את צעודתי עליהן, מתאימות למאפייני הילדים, לא חסר כלום".*

5.3.2. שביעות הרצון של הגננות וההורים מהספרים בתכנית

הגננות וההורים נשאלו בסקר על שביעות הרצון שלהם מכל אחד מן הספרים שקיבלו במסגרת התכנית. הם התבקשו לבחור באחת מחמש אפשרויות: "במידה רבה מאוד", "במידה רבה", "במידה בינונית", "במידה מועטה" או "כלל לא". לצורך הצגת הממצאים בדוח אוחדו בשאלות אלו התשובות "במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה" לקטגוריה אחת.

לוח 21: שביעות הרצון מכל אחד מן הספרים בתכנית (גילאים 3-4) בקרב הגננות

כל הגננות N=306	לפי מגזרים				"באיזו מידה כל אחד מן הספרים הבאים תורם לעידוד קריאה בקרב הילדים?" שיעור המשיבות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	ערבים N=116	דרוזים N=67	בדואים דרום N=57	בדואים צפון N=62	
85%	84%	88%	86%	84%	אין אמי – איפה אמא?
85%	83%	87%	88%	85%	أجمل هدية – המתנה הכי יפה
80%	78%	84%	87%	79%	أنا مذهلة – אני מדהימה
80%	79%	87%	80%	78%	ذني تريد – דונה רוצה
79%	78%	79%	81%	78%	التمساح الصغير يبحث عن صديق – התמסח הקטן מחפש חבר
78%	77%	72%	84%	81%	أحلى الأغاني – השירים הכי יפים
74%	72%	80%	78%	73%	سبعة فنان عמיاء – שבעה עכברים עוורים

71%	64%	72%	80%	69%	חכאיה נקטה על דפתר אبيض – סיפור על נקודה במחברת לבנה
-----	-----	-----	-----	-----	--

לוח 22: שביעות הרצון מכל אחד מן הספרים בתכנית (גילאים 3-4) בקרב ההורים

כל ההורים N=432	לפי מגזרים				”באיזו מידה ילדך נהנה לקרוא כל אחד מן הספרים הבאים?” שיעור המשיבים ”במידה רבה מאוד” או ”במידה רבה”
	בדואים צפון N=78	בדואים דרום N=72	דרוזים N=111	ערבים N=171	
93%	97%	92%	94%	92%	أنا مدهشة – אני מדהימה
93%	92%	90%	95%	93%	ذنى تريد – דונה רוצה
93%	95%	94%	96%	92%	أين أمي – איפה אמא?
92%	94%	91%	95%	91%	أجمل هدية – המתנה הכי יפה
91%	95%	88%	96%	91%	التمساح الصغير يبحث عن صديق – התמסח הקטן מחפש חבר
91%	93%	90%	95%	91%	أحلى الأغاني – השירים הכי יפים
88%	98%	83%	95%	86%	سبعة فنان عمياء – שבעה עכברים עוורים
86%	93%	87%	88%	84%	חכאיה נקטה על דפתר אبيض – סיפור על נקודה במחברת לבנה

לוח 23: שביעות הרצון מכל אחד מן הספרים בתכנית (גילאים 5-6) בקרב הגננות

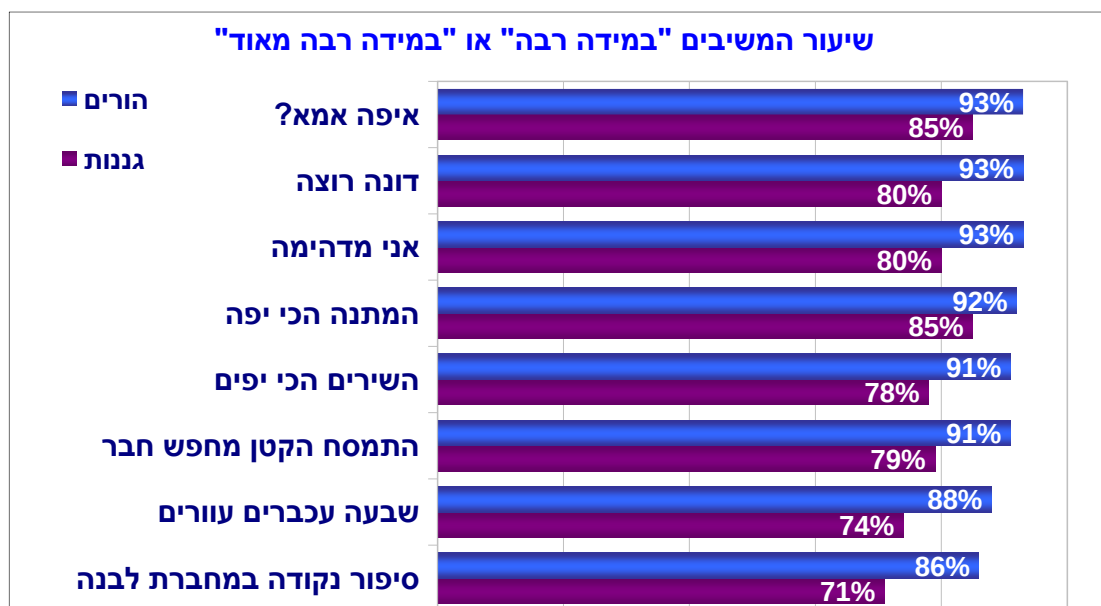
כל הגננות N=266	לפי מגזרים				”באיזו מידה כל אחד מן הספרים הבאים תורם לעידוד קריאה בקרב הילדים?” שיעור המשיבות ”במידה רבה מאוד” או ”במידה רבה”
	בדואים צפון N=50	בדואים דרום N=45	דרוזים N=65	ערבים N=103	
86%	88%	91%	75%	86%	العزلة وصغارها – העז וילדיה הקטנים
84%	83%	91%	76%	84%	حذاء الطنبوري – נעל אלטנבורי
83%	83%	87%	73%	85%	ملك الغابة – מלך הג'ונגל
82%	87%	89%	76%	81%	من يتحدى الأرنب – מי יתחרה בארנב?
81%	80%	85%	74%	82%	أين كنت يا بُرْزُوق؟ – איפה היית בורזוק?
76%	62%	83%	70%	77%	أرنوبية – ארנבת
75%	71%	72%	73%	76%	خدي كالورد – פני פרח
66%	62%	59%	62%	69%	لَمَّا بَلَظَتِ البحر – כשריצפתי את הים

לוח 24: שביעות הרצון מכל אחד מן הספרים בתכנית (גילאים 5-6) בקרב ההורים

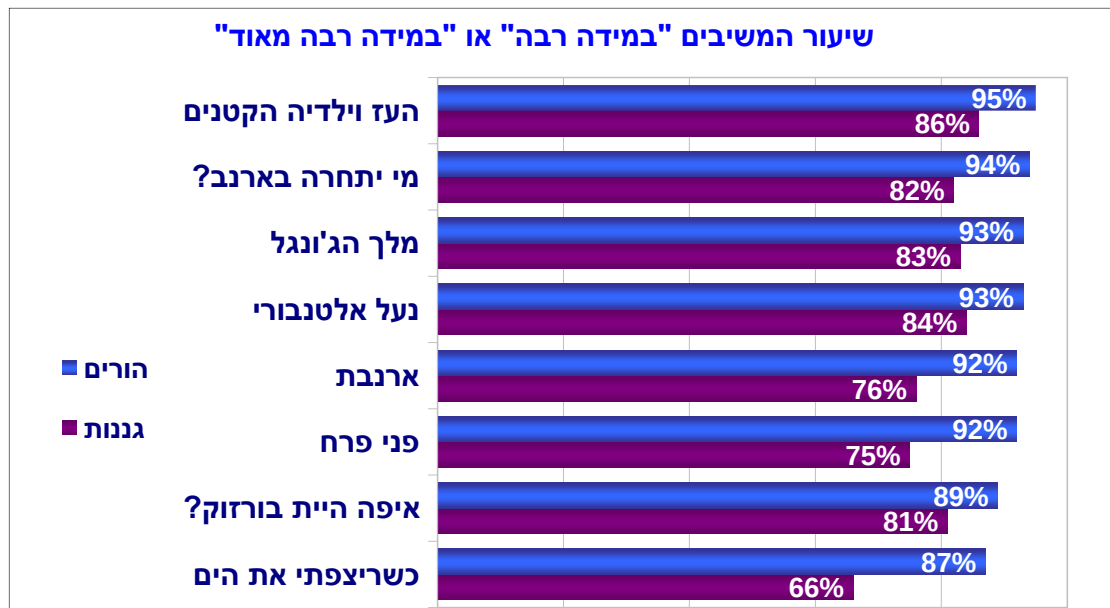
כל ההורים N=270	לפי מגזרים				"באיזו מידה ילדך נהנה לקרוא כל אחד מן הספרים הבאים?" שיעור המשיבים "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=51	בדואים דרום N=31	דרוזים N=71	ערבים N=117	
95%	98%	97%	95%	94%	العزّة وصغارها – העז וילדיה הקטנים
94%	98%	95%	95%	93%	من يتحدّى الأرنب – מי יתחרה בארנב?
93%	98%	88%	96%	92%	حذاء الطنبوري – נעל אלטנבורי
93%	99%	100%	95%	91%	ملك الغابة – מלך הג'ונגל
92%	96%	87%	95%	92%	خدي كالورد – פני פרח
92%	98%	97%	95%	90%	أرنوبية – ארנבת
89%	99%	92%	94%	87%	أين كنت يا بُرْزُوق؟ – איפה היית בורזוק?
87%	91%	79%	93%	87%	لما بلّطت البحر – כשריצפתי את הים

תשובות הגננות וההורים מוצגות גם באמצעות התרשימים שלהלן. רוב ההורים והגננות שבעי רצון ממרבית הספרים (בגילאים 3-4: 93%-86% מההורים ו-85%-71% מהגננות; בגילאים 5-6: 95%-87% מההורים ו-86%-66% מהגננות). אפשר לראות כי קיימים פערים עקביים בין שביעות הרצון שמביעים ההורים והגננות, שכן בקרב ההורים שיעורי שביעות הרצון גבוהים בכ-10% בהשוואה לגננות. שביעות רצון נמוכה באופן יחסי נרשמה ביחס לספרים "שבעה עכברים עוורים" ו"סיפור על נקודה במחברת לבנה" (לגילאים 3-4) ומן הספרים "כשריצפתי את הים", "ארנבת" ו"פני פרח" (לגילאים 5-6). זאת הן בקרב הגננות והן בקרב ההורים.

תרשים 1: שביעות הרצון מכל אחד מן הספרים בתכנית (גילאים 3-4) בקרב הגננות וההורים

תרשים 2: שביעות הרצון מכל אחד מן הספרים בתכנית (גילאים 5-6) בקרב הגנות והורים

באופן כללי הביעו הגנות בראיונות שביעות רצון רבה מהספרים של 'מכתבת אלפאנוס'. כמה גנות אמרו בהקשר זה את הדברים הבאים:

"אני אישית מאוד אהבתי את הסיפורים השנה. ישנם כמה סיפורים אשר חושפים את הילדים לצולמות שלא היה חשוף אליהם בצורה ישירה. גם מחינת האיורים היה מאוד פתוחה הסיפורים".

"אין לי ביקורת על הסיפורים השנה. הסיפורים עשירים. האיורים נפלאים ומתאימים לתוכן הסיפור. הטקסט מוקריט, ואין ביטויים או מילים שהם לא מובנות או בעייתיות".

"הסיפורים קצרים כלל מצוינים ומעניינים. הם קשורים לצולמות החוויות של הילדים ומעבירים הרבה מסרים המתאימים לנו כחברה ערבית. קצרים כלל השנה הכחירה של הסיפורים הייתה מדויקת. כלל הרבה נושאים ועבדו על כל מיני כיוונים".

למרות האמור לעיל, היו גנות שהביעו ביקורת מסוימת על חלק מהספרים שחולקו בשנים עברו. להלן הספרים שכלפיהם הופנתה הביקורת:

מן לחס קרן אלבוזה (בעברית: מי ליקק את גביע הגלידה?)

ספר זה חולק בשנה הראשונה של התכנית (שנה"ל תשע"ה). לדברי חלק מהגנות הוא היה בעייתי מבחינת הביטויים והשמות שהיו בו, והייתה בו קריאת תיגר על התנהגות של אכילה מנומסת. כמו כן הסיפור נתפס על ידי חלק מהגנות וההורים כמבטא מיניות ולכן יצר התנגדות.

מנגד, היו גנות שאינן מסכימות עם הביקורת על הסיפור וטוענות כי הסיפור שייך לעולמם של הילדים המרגישים תענוג אדיר כשהם מלקקים גלידה. אחת מהן ציינה כי רק לאחר שהקריאה את הסיפור לילדים וראתה כמה הם שמחו ונהנו היא הבינה כי "לפעמים אנחנו המבוגרים צריכים לקחת את הדברים מנקודת מבט של הילד ולא מנקודת מבטנו".

לדעתה של אחת הגנות, הסיפור היה מוצלח והבעיה הייתה בשפה הכתובה שלו. לדבריה: "הכותב של הסיפור הוא לבנוני, והשפה הלבנונית המדוברת שונה מהשפה הפלסטינית המדוברת, ולכן יש ביטויים שלא

היו מופנים מהקונספט שלנו ונכנסנו לבעיית הפירוש של כל הביטויים האלה. אני ממליצה לבחור טוב את הסיפורים ולראות את השפה הכתובה, האם היא דומה לשפה המדוברת של התושבים המקומיים, כי לכל מדינה טון הדיבור שלה וחשוב לקחת את הצניין הזה בחשבון".

סיסי מלאקט (בעברית: סיסי לובשת כבשה ושני זחלים)

ספר זה חולק בשנה הראשונה של התכנית (שנה"ל תשע"ה). כמה גננות ציינו כי הסיפור והאיורים היו מסובכים וקשים להבנה עבורן ועבור הילדים, וכי לקח להן זמן להתחבר אליו, אם בכלל.

לדברי אחת הגננות: "אני נבהלת כשראיתי את הסיפור הזה. איך אני יצאד על הסיפור הזה? כל הזמן הייתי שואלת. קראתי אותו עשר פעמים ולא קלטתי אותו. רק כשראיתי אותו לילדים וראיתי איך הם מפענחים את הדברים אז הבנתי".

אלתמסאח יבחת ען סדיק (בעברית: התנין מחפש חבר)

ספר זה חולק בשנה"ל תשע"ו. היו גננות שצינו כי פחות התחברו לסיפור זה מפני שיש בו הגזמה והוא רחוק מעולמם של הילדים. כמו כן ציינה אחת הגננות כי הבחינה בחוסר סינכרוניזציה בין הטקסט המילולי בעמוד לבין האיור הנמצא באותו עמוד, מה שמצריך לדעתה עריכה קפדנית יותר לסיפורים.

הגננות נשאלו בראיון כיצד הן רואות באופן עקרוני עיסוק של הספרים בסוגיות רגישות. למשל, הגברת המודעות להטרדה מינית. מרבית הגננות ציינו כי לדעתן צריך ואף חשוב לעסוק בסוגיה זו מפני שחשוב ללמד את הילדים מה מקובל ומה לא מקובל וכיצד לדעת לזהות ולהגיב לדברים שאינם מקובלים.

לדברי אחת הגננות: "אני פה סוכנת שיווק. אנחנו לא צריכים ללמד מה שמוכר ומקובל. אנחנו צריכים ללמד את הילדים על הלא מקובל וללמד אותם שזה טעות".

לדברי גננת נוספת: "הנושא של ההטרדה מינית - אני ממליצה עליו מאוד, וחשוב מאוד להעביר את הנושא הזה בקרב הילדים על מנת להעלות את המודעות של הילדים לנושא הזה וללמד אותם על חשיבות ההתבטאות וההבאה במקרה והילד נתקל בבעיה".

לדברי גננת נוספת: "אני לא צריכה לפחד מההשלכות של השיח. אני מחדדת מההשלכות של אי-השיתוף והשתתפות. יש המון נושאים רגישים בחברה הערבית שהם קשורים לצולט הילדים יותר מהטרדות מיניות או נושאים אחרים. בואי ניקח את הנושא של גירושין. ישנם הרבה ילדים בכיתה שלי שהוריהם שלהם גרושים. סיפור המדבר על נושא זה יהיה בעיני מרתק, למרות שהילד שווה אותה חוויה רגישה בתחושות לא נוחות בהתחלה, הוא יצטרך לו להתחזק ולפנות אישיות עצמאית".

מנגד, כאשר נשאלו הגננות כיצד היו מתמודדות באופן היפותטי עם ספר שמוזכר בו נושא ההומוסקסואליות, המהווה נושא מוקצה בחברה הערבית, ציינו רובן באופן חד-משמעי כי לא היו מוכנות לעסוק בו כלל, כי אינו מקובל חברתית.

לדברי אחת הגננות: "הומוסקסואליות אני לא מעבירה בכיתה שלי בשום אופן, ונצטוו להתנגדות אדירה לסיפורים מסוג זה כי הצניין הזה לא מקובל בחברה שלנו. אפילו אנשים שמדירים את עצמם ככה צדיין מתחבאים ואינם מופיעים בפני אדם נורמאלי. לכן מחינתי אין צורך לחשוף את הילדים לצולט שאינו מקובל לחברה".

המסקנה העולה מכך היא שלדעתן של הגננות ניתן לעסוק בספרים בנושאים רגישים העשויים להביא תועלת לילדים ולפתח את אישיותם, כגון מודעות להטרדה מינית ושיח על גירושין של הורים, אבל אין לעסוק בשום אופן בנושאים חברתיים שנויים במחלוקת, שאינם מקובלים על חלקים גדולים בחברה.

5.3.3. שביעות הרצון הכללית מהתכנית

הגננות וההורים נשאלו בסקר על שביעות הרצון שלהם מההיבטים המרכזיים בתכנית. הם התבקשו לבחור באחת מחמש אפשרויות: "במידה רבה מאוד", "במידה רבה", "במידה בינונית", "במידה מועטה" או "כלל לא". לצורך הצגת הממצאים בדוח, אוחדו בשאלות אלו התשובות "במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה" לקטגוריה אחת. אפשר לראות כי הגננות וההורים מביעים שביעות רצון גבוהה מאוד מן התכנית באופן כללי ומן ההיבטים המרכזיים בתכנית: 96% מהגננות ו-93% מההורים שבעי רצון מהתכנית באופן כללי, ורובם (כ-90%) סבורים כי הילדים אוהבים את הפעילות במסגרת התכנית ומביעים שביעות רצון מאיכות התכנים של הספרים, מהאיורים בספרים וממידת התאמתם של הספרים לגיל הילדים ולתרבות הגן.

בדרך כלל לא נרשמו הבדלים בין המגזרים השונים, אם כי בקרב הגננות במגזר הבדואי בצפון שיעורי שביעות הרצון מאיכות התכנים של הספרים, מהאיורים בספרים וממידת התאמתם של הספרים לגיל הילדים נמוכים במעט לעומת שאר המגזרים (כ-80% לעומת כ-90%, בהתאמה).

לוח 25: שביעות הרצון מהיבטים עיקריים בתכנית בקרב הגננות

כל הגננות N=485	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=100	בדואים דרום N=89	דרוזים N=108	ערבים N=188	
96%	93%	94%	97%	96%	באיזו מידה את שבעת רצון מתכנית מכתבת אלפאנוס?
91%	94%	93%	90%	91%	באיזו מידה מכתבת אלפאנוס הפכה לחלק מהפעילות היומיומית בגן?
87%	78%	82%	94%	88%	באיזו מידה את שבעת רצון מאיכות התכנים של הספרים שהגן קיבל השנה במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס?
91%	82%	89%	93%	91%	באיזו מידה את שבעת רצון מהאיורים בספרים שהגן קיבל השנה במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס?
92%	80%	88%	96%	94%	באיזו מידה הספרים שהגן קיבל השנה במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס מתאימים לגיל הילדים?
95%	91%	94%	97%	95%	באיזו מידה התכנית מכתבת אלפאנוס מתאימה לתרבות של הגן?
96%	94%	96%	95%	96%	באיזו מידה הילדים אוהבים את הפעילות של מכתבת אלפאנוס?

לוח 26: שביעות הרצון מהיבטים עיקריים בתכנית בקרב ההורים

כל ההורים N=721	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבים "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=130	בדואים דרום N=114	דרוזים N=189	ערבים N=288	
93%	93%	95%	97%	92%	באיזו מידה אתה שבע רצון ממכתבת אלפאנוס באופן כללי?
94%	95%	97%	94%	93%	באיזו מידה הילד שלך אוהב את הפעילות של מכתבת אלפאנוס בגן?
92%	94%	95%	96%	90%	באיזו מידה הילד שלך אוהב את קריאת הספרים של מכתבת אלפאנוס בבית?
92%	91%	94%	96%	91%	באיזו מידה אתה נהנה מקריאת הספרים של מכתבת אלפאנוס בבית?
93%	95%	89%	96%	93%	באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות התכנים של הספרים שקיבלתם במכתבת אלפאנוס?
91%	94%	90%	95%	91%	באיזו מידה אתה שבע רצון מהאיורים בספרים שקיבלתם במכתבת אלפאנוס?
92%	92%	92%	95%	91%	באיזו מידה הספרים שקיבלתם במכתבת אלפאנוס מתאימים לגיל של ילדך?
92%	92%	92%	94%	92%	באיזו מידה התכנים של הספרים שקיבלתם במכתבת אלפאנוס רלוונטיים לעולמו של ילדך ולנושאים המעניינים אותו?
92%	88%	92%	92%	92%	באיזו מידה התכנים של הספרים שקיבלתם במכתבת אלפאנוס מתאימים לערכים של המשפחה שלכם?

שביעות הרצון של גננות והורים מהיבטים שונים בתכנית – סיכום

רוב ההורים והגננות שבעי רצון ממרבית הספרים (בגילאים 3-4: 93%-86% מההורים ו-71%-85% מהגננות; בגילאים 5-6: 95%-87% מההורים ו-86%-66% מהגננות), כאשר בקרב ההורים שיעורי שביעות הרצון גבוהים בכ-10% בהשוואה לגננות. שביעות הרצון היא נמוכה באופן יחסי מן הספרים: "שבעה עכברים עוורים" ו-"סיפור על נקודה במחברת לבנה" (לגילאים 3-4) ומן הספרים "כשריצפתי את היס", "ארנבת" ו"פני פרח" (לגילאים 5-6).

הגננות וההורים מביעים שביעות רצון גבוהה מאוד מן התכנית באופן כללי ומן ההיבטים המרכזיים בתכנית: 96% מהגננות ו-93% מההורים שבעי רצון מהתכנית באופן כללי, ורובם (כ-90%) סבורים כי הילדים אוהבים את הפעילות במסגרת התכנית ומביעים שביעות רצון מאיכות התכנים של הספרים, מהאיורים בספרים וממידת התאמתם של הספרים לגיל הילדים ולתרבות הגן.

הפרק הבא יוקדש לתיאור התרומה הנתפסת של התכנית בסביבת הגן והבית ולעידוד קריאה בכלל.

5.4. השפעות נתפסות של התכנית בגן ובבית

פרק זה מתמקד בתפיסות של הגננות ושל ההורים בנוגע לתרומתה של התכנית לעידוד קריאה בכלל ולקריאת ספרים בסביבת הגן ובבית בפרט.

5.4.1. השפעות בסביבת הגן

הראיונות עם הגננות מלמדים כי התכנית הגבירה את העיסוק בספרים בגן. הגננות מקריאות יותר ספרים ולעתים אף בצורה מעמיקה ומקצועית יותר מבעבר. הילדים מודעים יותר לספרים, קוראים יותר ספרים ומתאפשר להם לאחוז באותו הספר שהגננת מקריאה בגן - חוויה טובה מבחינתם המקרבת אותם אל עולם הספרים. ההורים מודעים יותר לספרים ומקריאים יותר לילדים בהשוואה לעבר.

לדברי אחת הגננות: *"התכנית האבירה את העיסוק שלי בספרים, כל הזמן הילדים ממתנים לספר חדש, וכל אחד נהנה מאוסף ספרים אצלו, אני קוראת להם יותר, ומדגישה היבטים לשוניים וארכיים יותר מעבר."*

לדברי גננת נוספת: *"התכנית האבירה את תדירות הקריאה, אני קוראת וחוזרת יותר, הספרים מלווים מאוד, אני מדגישה מילים קשות שהילדים מתקשים בהם, אני מסבירה ומפשטת את המילים, דבר שלא צייתי לפני כן."*

היו גננות שהדגישו את המעורבות של ההורים ואת המשכיות התכנית הודות לקריאה בבית כגולת הכותרת של התכנית וכחידוש רצוי בהשוואה לעבר.

לדברי אחת הגננות: *"מתחילת התכנית ואז היו השתתפות ההורים בקשר לקריאת ספרים ופעילויות אולם במידה גדולה יותר מלפני התכנית."*

לדברי גננת נוספת: *"הילד מביא את דעתו ומחזק בכך שהוריו גם מקריאים לו את הסיפור שהמורה סיפרה לו. הוא מקבל חיזוק והפנמה של ערכים משני צדדים ולא רק מצד אחד: אגות והורה."*

נוסף על האמור לעיל, הגננות ציינו שהתכנית מקדמת מגוון רחב מאוד של היבטים נוספים. להלן העיקריים שבהם:

- העשרת שפה והבנת טקסטים, הרחבת אוצר מילים מושגים ומונחים
- אהבת קריאה, מוטיבציה לקריאה והנאה ממנה
- יחס לשפה הערבית הקלאסית ויכולת לדקלם בשפה יפה ונכונה
- יחס מכבד כלפי הספר ומודעות לחשיבותו ולשמירתו
- רכישה והפנמה של ערכים חברתיים ותרבותיים
- הבעה עצמית וביטוי של רגשות וחוויות. שיח משמעותי

לדברי אחת הגננות: *"התכנית קידמה יכולת שפתית ואוצר מילים, קריאת ספרים, התחשבות לספר, הילדים יותר שוארים על הספר, ממתנים לו, יש להם יותר מודעות לחשיבות הספר, הילדים רכשו גם ערכים, כמו כבוד ואצרה הדדית, אהבו להציג הצלחות, הביאו וביטאו חוויותיהם האיטיות, השנויי מאוד מצניין ויפה..."*

5.4.2. השפעות בבית

כדי ללמוד על התפיסות בקרב הגננות וההורים בנוגע לתרומה של התכנית והשפעותיה, הם נשאלו בסקר על השפעות התכנית בהיבטים שונים בסביבת הבית של הילדים ועל עידוד קריאה באופן כללי. הם התבקשו לבחור באחת מחמש אפשרויות: "במידה רבה מאוד", "במידה רבה", "במידה בינונית", "במידה מועטה" או "כלל לא". לצורך הצגת הממצאים בדוח, אוחדו בשאלות אלו התשובות "במידה רבה מאוד" ו"במידה רבה" לקטגוריה אחת.

הגננות וההורים תופסים באופן חיובי מאוד את התרומה של התכנית לעידוד הקריאה בבית. בעיני כ-90% מהם התכנית מעודדת הורים להקריא לילדים סיפורים בבית, מעשירה את השיח בין ילדים להורים בבית ותורמת לשיפור היחס של המשפחה לקריאת ספרים.

רוב ההורים (כ-80%) מדווחים גם כי בעקבות התכנית נותנים במשפחה ספרי קריאה כמתנות וכי התכנית תרמה לעידוד קריאה גם בקרב האחים או האחיות הגדולים.

בהקשר זה לא נרשמו הבדלים בין המגזרים.

לוח 27: תפיסות בנוגע להשפעות התכנית בסביבת הבית בעיני הגננות

כל הגננות N=480	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=100	בדואים דרום N=87	דרוזים N=107	ערבים N=186	
88%	88%	89%	93%	88%	באיזו מידה התכנית מעודדת הורים להקריא לילדים סיפורים בבית?
87%	89%	80%	89%	89%	באיזו מידה התכנית מעשירה את השיח בין ילדים והורים בבית?
89%	90%	85%	89%	89%	באיזו מידה התכנית תרמה לשיפור היחס של המשפחה לקריאת ספרים?

לוח 28: תפיסות בנוגע להשפעות התכנית בסביבת הבית בעיני ההורים

כל ההורים N=709	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבים "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	ערבים N=283	דרוזים N=185	בדואים דרום N=112	בדואים צפון N=129	
91%	91%	92%	91%	85%	באיזו מידה התכנית מעשירה את אוצר המלים בשפה המדוברת בבית ביומיום?
92%	92%	92%	89%	92%	באיזו מידה התכנית תורמת לכך שתקריא לילדך יותר סיפורים בבית?
91%	91%	90%	92%	90%	באיזו מידה התכנית תורמת לכך שאתה נהנה להקריא לילדיך?
90%	91%	90%	85%	94%	באיזו מידה התכנית תרמה לשיפור היחס של המשפחה לקריאת ספרים?
87%	89%	88%	81%	90%	באיזו מידה בעקבות התכנית אתה מקריא לילדך יותר ספרים בכלל?
86%	89%	81%	81%	89%	באיזו מידה בעקבות התכנית בני המשפחה קוראים יותר ספרים?
83%	85%	77%	77%	82%	באיזו מידה בעקבות התכנית מכתבת אלפאנוס נותנים במשפחה כמתנה ספרי קריאה?
87%	88%	87%	83%	90%	באיזו מידה התכנית מעשירה את השיח המשפחתי?
82%	83%	80%	79%	84%	באיזו מידה האחים ו/או האחיות במשפחה קראו את הספרים והשתמשו בהם?

5.4.3. השפעות על עידוד קריאה

התפיסות בקרב הגננות וההורים לגבי השפעות התכנית על עידוד קריאה באופן כללי גם הן חיוביות ביותר. בעיני רוב גדול בקרב הגננות (כ-95%) ובקרב ההורים (כ-90%) תורמת התכנית תרומה ניכרת לרצון של הילדים לשמוע סיפורים, לאהבת קריאה ולהנאה ממנה, וכן להעשרת השפה ואוצר המלים של הילדים והיכרותם עם השפה הערבית הספרותית. בהקשר זה לא נמצאו הבדלים בין המגזרים.

לוח 29: תפיסות בנוגע להשפעות התכנית על עידוד קריאה בעיני הגננות

כל הגננות N=482	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבות "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	ערבים N=186	דרוזים N=109	בדואים דרום N=88	בדואים צפון N=99	
97%	97%	97%	97%	95%	באיזו מידה התכנית תורמת לרצון של הילדים בגן לשמוע סיפורים?
95%	95%	95%	96%	90%	באיזו מידה התכנית מעשירה את השפה ואת אוצר המלים של הילדים בגן?
97%	97%	98%	98%	93%	באיזו מידה התכנית תורמת לאהבת קריאה והנאה מקריאה בקרב הילדים בגן?
94%	94%	95%	93%	91%	באיזו מידה התכנית תרמה להיכרות של הילדים עם השפה הערבית הספרותית?
96%	96%	92%	98%	91%	באיזו מידה בעקבות התכנית מכתבת אלפאנוס חל שיפור בנושא עידוד הקריאה בגן?

לוח 30: תפיסות בנוגע להשפעות התכנית על עידוד קריאה בעיני ההורים

כל ההורים N=717	לפי מגזרים				"באיזו מידה..." שיעור המשיבים "במידה רבה מאוד" או "במידה רבה"
	בדואים צפון N=130	בדואים דרום N=113	דרוזים N=189	ערבים N=285	
90%	88%	86%	92%	90%	באיזו מידה התכנית מעשירה את אוצר המלים של ילדך בשפה המדוברת ביומיום?
90%	89%	91%	90%	89%	באיזו מידה התכנית תרמה להיכרות של ילדך עם השפה הערבית הספרותית?
91%	95%	90%	92%	90%	באיזו מידה התכנית תורמת לכך שילדך רוצים שתקראו להם סיפורים בבית?
91%	93%	90%	90%	92%	באיזו מידה התכנית תורמת לכך שילדך אוהבים קריאה ונהנים ממנה?
91%	94%	86%	89%	92%	באיזו מידה בעקבות התכנית מכתבת אלפאנוס חל שיפור בנושא עידוד הקריאה?

תפיסת השפעות התכנית "מכתבת אלפאנוס" – סיכום

הגננות וההורים תופסים באופן חיובי מאוד את התרומה של התכנית לעידוד הקריאה בבית. בעיני כ-90% מהם התכנית מעודדת הורים להקריא לילדים סיפורים בבית, מעשירה את השיח בין ילדים להורים בבית ותורמת לשיפור היחס של המשפחה לקריאת ספרים. רוב ההורים (כ-80%) מדווחים גם כי בעקבות התכנית נותנים במשפחה ספרי קריאה כמתנות וכי התכנית תרמה לעידוד קריאה גם בקרב האחים או האחיות הגדולים.

התפיסות בקרב הגננות וההורים לגבי השפעות התכנית על עידוד קריאה באופן כללי גם הן חיוביות ביותר. בעיני רוב גדול בקרב הגננות (כ-95%) ובקרב ההורים (כ-90%) תורמת התכנית תרומה ניכרת לרצון של הילדים לשמוע סיפורים, לאהבת קריאה ולהנאה ממנה, וכן להעשרת השפה ואוצר המלים של הילדים והיכרותם עם השפה הערבית הספרותית.

מראיונות העומק עולה כי התכנית הגבירה את העיסוק בספרים בגן. הגננות מקריאות יותר ספרים ולעתים אף בצורה מעמיקה ומקצועית יותר מבעבר. הילדים מודעים יותר לספרים, קוראים יותר ספרים ומתאפשר להם לאחוז באותו הספר שהגננת מקריאה בגן - חוויה טובה מבחינתם, המקרבת אותם אל עולם הספרים.

עוד ציינו הגננות כי התכנית מקדמת מגוון רחב מאוד של היבטים, שהעיקרים שבהם הם: העשרת שפה והבנת טקסטים, הרחבת אוצר מילים מושגים ומונחים, אהבת קריאה, מוטיבציה לקריאה והנאה מקריאה, יחס לשפה הערבית הקלאסית ויכולת לדקלם בשפה יפה ונכונה, יחס מכבד כלפי הספר ומודעות לחשיבותו ולשמירתו, רכישה והפנמה של ערכים חברתיים ותרבותיים, הבעה עצמית וביטוי של רגשות וחוויות.

6. מסקנות והמלצות

שביעות הרצון של הגננות ושל ההורים מתכנית 'מכתבת אלפאנוס' היא גבוהה מאוד וכך גם התרומה הנתפסת שלה בעיניהם. יחד עם זאת, עיבוד הממצאים מעלה כמה מסקנות והמלצות, שיש בהן כדי להוביל לכיווני חשיבה ופעולה עתידיים שעשויים להביא לשיפור התכנית.

היבטים פדגוגיים

- כדי לשפר את מקצועיות העבודה סביב הספרים בתכנית מומלץ ליצור קווים מנחים לגננות לקריאה מיטבית של ספר במליאה ובקבוצות קטנות ולפעילות יצירתית מיטבית סביב ספר.
- כדי להמשיך ולדייק את בחירת הספרים בעתיד רצוי להמשיך בסקר השנתי של מובילי התכנית המיועד להפקת לקחים פנימית לגבי הספרים אשר שביעות הרצון מהם אינה גבוהה.

כלים, הדרכה ותמיכה לגננות

- קיים צורך ניכר בקרב הגננות בקבלת כלים ובתמיכה לרבות צורך במערך הדרכה בהעברת התכנית בגן. רצוי לתת לגננות כלים להעברת מסרים ערכיים ולניהול שיח ערכי עם הילדים סביב הספר.
- קיים צורך בחיזוק מקורות התמיכה של הגננות בהעברת התכנית בגן. רצוי לעודד למידת עמיתים בנושא במסגרת אשכולות הגנים ולעשות השתלמויות רלוונטיות במסגרת ימי השתלמות של המפקחת.
- מומלץ לעודד את הגננות לשתף חומרים מקוונים באתר האינטרנט ובדף הפייסבוק של התכנית, הכוללים ליווי ותמיכה מקצועיים ממוסדים.

קשר עם ההורים שיתוף הפעולה של ההורים עם התכנית טעון שיפור, ולכן מומלץ לפעול בשלושה היבטים במקביל:

- עריכת סדנאות להעלאת מודעות ההורים לחשיבות הסיפור בחיי הילד.
- למידת עמיתים של גננות כיצד לערב את ההורים ולעודד לשיתוף פעולה.
- מתן כלים לגננות להשגת שיתוף הפעולה של ההורים.

נספח 1: שאלון גננות על "מכתבת אלפאנוס" – תשע"ו

סקר טלפוני לגננות בנושא "מכתבת אלפאנוס" – תשע"ו

שלום, שמי _____. אני מתקשר מטעם ראמ"ה, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך. הגן שלך משתתף השנה במחקר העוסק בעמדות כלפי תכנית "מכתבת אלפאנוס". הראיון עוסק בנושאים כמו דרכי היישום של התכנית, שביעות הרצון ממנה ועוד. אודה לך אם תסכימי להתראיין. למחקר נדגם מדגם מייצג של גננות באופן אקראי. תשובותייך חשובות לנו מאוד כדי להפיק לקחים ולשפר את התכנית. חשוב להדגיש כי תשובותייך חסויות לחלוטין, הן לא יועברו לאף גורם מלבד צוות המחקר וישמשו אך ורק לעיבוד נתונים ברמה ארצית. האם תוכלי להקדיש עכשיו כ-10 דקות מזמנך כדי להשיב על השאלות או שברצונך שנקבע מועד אחר? [למראיין: אם לא יכול – קבע מועד חדש].

למראיין: בכל השאלות יש קטגוריות "לא יודעת" "מסרבת" "לא רלוונטי" אך אין להקריא אותן! יש לבחור בהן רק במידה שהמראיית אברה שאינה יודעת לענות או לא השיבה.

1. האם את עובדת השנה כמנהלת הגן _____ ? [למראיין: להקריא את שם הגן]

- 1) כן
- 2) כן, גננת משלימה [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- 3) לא [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- 4) לא יודעת [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- 5) מסרבת [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- 6) לא רלוונטי [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]

2. האם הגן שלך משתתף השנה בתכנית "מכתבת אלפאנוס"?

- 1) כן
- 2) לא [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- 3) לא יודעת [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- 4) מסרבת [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- 5) לא רלוונטי [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]

נתחיל במספר שאלות על שביעות הרצון מהתכנית.

לגבי כל היגד דרגי את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1= כלל לא, 2= במידה מועטה,

3=במידה בינונית, 4=במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד

באיזו מידה...	כלל לא	מועטה במידה	בינונית במידה	רבה במידה	במידה רבה מאוד	לא יודע	מסרב	לא רלוונטי
3. באיזו מידה את שבעת רצון מתכנית מכתבת אלפאנוס?	1	2	3	4	5	6	7	8
4. באיזו מידה "מכתבת אלפאנוס" הפכה לחלק מהפעילות היומיומית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
5. באיזו מידה את שבעת רצון מאיכות התכנים של הספרים שהגן קיבל השנה במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס?	1	2	3	4	5	6	7	8
6. באיזו מידה את שבעת רצון מהאיורים בספרים שהגן קיבל השנה במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס?	1	2	3	4	5	6	7	8
7. באיזו מידה הספרים שהגן קיבל השנה במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס מתאימים לגיל הילדים?	1	2	3	4	5	6	7	8
8. באיזו מידה התכנית מכתבת אלפאנוס מתאימה לתרבות של הגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
9. באיזו מידה הילדים אוהבים את הפעילות של "מכתבת אלפאנוס"?	1	2	3	4	5	6	7	8
10. באיזו מידה התכנית תורמת לאהבת קריאה והנאה מקריאה בקרב הילדים בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
11. באיזו מידה התכנית תורמת לרצון של הילדים בגן לשמוע סיפורים?	1	2	3	4	5	6	7	8
12. באיזו מידה התכנית מעודדת הורים להקריא לילדים סיפורים בבית?	1	2	3	4	5	6	7	8
13. באיזו מידה התכנית מעשירה את השפה ואת אוצר המלים של הילדים בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
14. באיזו מידה התכנית תרמה להיכרות של הילדים עם השפה הערבית הספרותית?	1	2	3	4	5	6	7	8

8	7	6	5	4	3	2	1	15. באיזו מידה התכנית מעשירה את השיח בין ילדים להורים בבית?
8	7	6	5	4	3	2	1	16. באיזו מידה התכנית תרמה לשיפור היחס של המשפחה לקריאת ספרים?
8	7	6	5	4	3	2	1	17. באיזו מידה בעקבות התכנית "מכתבת אלפאנוס" חל שיפור בנושא עידוד הקריאה בגן?

18. הסבירי את תשובתך _____ [למראיין: לכתוב את התשובה כלשונה]

לא קיבלנו את הספר	לא רלוונטי	מסרב	לא יודע	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא	למראיין: גילאי 4-3 באיזו מידה כל אחד מן הספרים הבאים תורם לעידוד קריאה בקרב הילדים?
9	8	7	6	5	4	3	2	1	19. أنا مدهشة
9	8	7	6	5	4	3	2	1	20. دُني تريد
9	8	7	6	5	4	3	2	1	21. أين أمي
9	8	7	6	5	4	3	2	1	22. أجمل هدية
9	8	7	6	5	4	3	2	1	23. حكاية نقطة على دفتر أبيض
9	8	7	6	5	4	3	2	1	24. التمساح الصغير يبحث عن صديق
9	8	7	6	5	4	3	2	1	25. سبعة فئران عمياء
9	8	7	6	5	4	3	2	1	26. أحلى الأغاني

לא קיבלנו את הספר	לא רלוונטי	מסרב	לא יודע	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא	למראיין: לגילאי 5-6 באיזו מידה כל אחד מן הספרים הבאים תורם לעידוד קריאה בקרב הילדים?
9	8	7	6	5	4	3	2	1	27. من يتحدى الأرنب
9	8	7	6	5	4	3	2	1	28. أين كنت يا بُرُزُق؟
9	8	7	6	5	4	3	2	1	29. حذاء الطنبوري
9	8	7	6	5	4	3	2	1	30. خدي كالورد
9	8	7	6	5	4	3	2	1	31. الغنزة وصغارها
9	8	7	6	5	4	3	2	1	32. لَمَّا بلطت البحر
9	8	7	6	5	4	3	2	1	33. أرنبية
9	8	7	6	5	4	3	2	1	34. ملك الغابة

נעת נעבור לשאלות לגבי העברת התכנית.

לגבי כל אחת מהפעילויות הבאות, צייני באיזה חלק מהספרים שקיבלתם במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס העברת פעילות זו. דרגי את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1= בכלל לא, 2= במיעוט הספרים, 3=בכמחצית מהספרים, 4=ברוב הספרים, 5 = בכל הספרים

באיזה חלק מהספרים...	כלל לא	במיעוט הספרים	בכמחצית הספרים	ברוב הספרים	בכל הספרים	לא יודע	מסרב	לא רלוונטי
35. הקראת את הספר במליאת הגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
36. הקראת את הספר בקבוצה קטנה?	1	2	3	4	5	6	7	8
37. הקראת את הספר באופן פרטני?	1	2	3	4	5	6	7	8
38. הילדים עיינו בספר באופן עצמאי ללא הנחיה?	1	2	3	4	5	6	7	8
39. ערכת שיחה עם הילדים על תוכן הספר לאחר הקראתו?	1	2	3	4	5	6	7	8
40. ערכת שיחה עם הילדים על ערכים או על דילמות מוסריות לאחר הקראת הספר?	1	2	3	4	5	6	7	8
41. ערכת שיחה עם הילדים על רגשות שהתעוררו במהלך הקריאה לאחר הקראת הספר?	1	2	3	4	5	6	7	8
42. העברת פעילות להעשרת אוצר המלים של הילדים בשפה הספרותית?	1	2	3	4	5	6	7	8
43. העברת פעילות יצירתית כמו ציור, פיסול וכו' לאחר הקראת הספר?	1	2	3	4	5	6	7	8
44. העברת פעילות של המחזת הסיפור לאחר הקראת הספר?	1	2	3	4	5	6	7	8

45. תני בבקשה דוגמה לפעילות שהעברת לילדים לאחר הקראת הספר _____ [למראיין: לכתוב את התשובה כלשונה]

46. האם במהלך השנה ביקשת להחליף את רשימת הספרים בתכנית (מרשימת הספרים של הגילאים 5-6 לרשימה של הגילאים 3-4)?

- (1) כן
- (2) לא
- (3) לא יודעת
- (4) מסרבת
- (5) לא רלוונטי

47. מהו חלקם היחסי של הספרים שקיבלתם במסגרת התכנית "מכתבת אלפאנוס" (השנה ו/או בשנים קודמות) מקרב כלל הספרים שיש בספריית הגן?

- (1) כמעט כל או כל הספרים
- (2) רוב הספרים
- (3) כמחצית מהספרים
- (4) פחות ממחצית מהספרים
- (5) מעט מאוד מהספרים
- (6) לא יודע
- (7) מסרב
- (8) לא רלוונטי

כעת נבקש לשאול מספר שאלות לגבי מידת המעורבות של צוות הגן וההורים בהעברת התכנית.

48. האם גם הגננת המשלימה מעבירה את "מכתבת אלפאנוס"?

- (1) כן
- (2) לא
- (3) לא יודעת
- (4) מסרבת
- (5) לא רלוונטי

לגבי כל היגד דרגי את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1= כלל לא, 2= במידה מועטה, 3=במידה בינונית, 4=במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד

לא רלוונטי	מסרב	לא יודע	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא	באיזו מידה...
8	7	6	5	4	3	2	1	49. באיזו מידה הגננת המשלימה מעורבת בהעברת התכנית בגן?
8	7	6	5	4	3	2	1	50. באיזו מידה הסייעות מעורבות בהעברת התכנית בגן?
8	7	6	5	4	3	2	1	51. באיזו מידה קיים שיתוף פעולה של צוות הגן בהעברת התכנית?
8	7	6	5	4	3	2	1	52. באיזו מידה ההורים מעורבים בהעברת התכנית בגן?
8	7	6	5	4	3	2	1	53. באיזו מידה את נותנת להורים הדרכה בנושא קריאת הספרים בבית?
8	7	6	5	4	3	2	1	54. באיזו מידה ההורים מעדכנים אותך לגבי קריאת הספרים בבית?
8	7	6	5	4	3	2	1	55. באיזו מידה ההורים משתפים פעולה ומקריאים לילדים בבית את הספרים?

56. האם קיימת מפגשי הורים וילדים על הספרים בתכנית "מכתבת אלפאנוס"?

- (1) כן, קיימתי מפגש אחד
- (2) כן, קיימתי שני מפגשים
- (3) כן, קיימתי יותר משני מפגשים

- (4 לא
 (5 לא יודעת
 (6 מסרבת
 (7 לא רלוונטי

נעבור לסיום לשאלות לגבי מידת המעורבות של ההדרכה והפיקוח בהעברת התכנית.

לגבי כל היגד דרגי את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1= כלל לא, 2= במידה מועטה,

3=במידה בינונית, 4=במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד

באיזו מידה...	כלל לא	מועטה במידה	בינונית במידה	רבה במידה	רבה במידה מאוד	לא יודע	מסרב	לא רלוונטי
57. באיזו מידה יש לך את הכלים הדרושים לצורך העברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
58. באיזו מידה את נעזרת בהצעות לפעילות המופיעות בספרים להעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
59. באיזו מידה את נעזרת באתר האינטרנט להעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
60. באיזו מידה את נעזרת בפייסבוק להעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
61. באיזו מידה את נעזרת בגננות אחרות להעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
62. באיזו מידה את נעזרת בדף המידע לגננות להעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
63. באיזו מידה את מתכננת לבד את העברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
64. באיזו מידה את נעזרת במדריכה של הגן להעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
65. באיזו מידה את נעזרת במפקח של הגן להעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
66. באיזו מידה היית רוצה לקבל כלים להעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
67. באיזו מידה היית רוצה לקבל הדרכה על העברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
68. באיזו מידה המפקח/ת מעורב/ת בהעברת התכנית בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8

69. מהי לדעתך התרומה המרכזית של התכנית? פרטי _____ [למראיין: לכתוב את התשובה כלשונה]

70. אילו שינויים היית ממליצה למובילי התכנית להכניס בה על מנת לשפר ולייעל אותה? _____
[למראיין: לכתוב את התשובה כלשונה]

לסיום, מספר שאלות רקע.

71. מה גיל הילדים בגן?

- (1) חובה בלבד
- (2) חובה וטרם-חובה
- (3) טרם-חובה
- (4) אחר
- (5) לא יודעת
- (6) מסרבת
- (7) לא רלוונטי

72. פירוט אחר _____

73. כמה שנים את עובדת כגננת במערכת החינוך? ____

74. כמה שנים את עובדת כגננת בגן הנוכחי? ____

75. כמה ילדים יש בגן? ____

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נספח 2: שאלון הורים על "מכתבת אלפאנוס" – תשע"ו

סקר טלפוני להורים לילדי הגן בנושא "מכתבת אלפאנוס" – תשע"ו

שלום, שמי _____. אני מתקשר מטעם ראמ"ה, הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך. הגן של ילדך/ילדתך _____ (לציין את שם הילד) משתתף השנה במחקר העוסק בעמדות כלפי "מכתבת אלפאנוס". הראיון עוסק בנושאים כמו מעורבות ההורים בתכנית, שביעות הרצון ממנה ועוד. אודה לך אם תסכים להתראיין. למחקר נדגם מדגם מייצג של הורים באופן אקראי. חשוב להדגיש כי תשובותיך חסויות, וישמשו רק לעיבוד נתונים ברמה ארצית. האם תוכל להקדיש עכשיו כעשר דקות מזמנך כדי להשיב על השאלות או שברצונך שנקבע מועד אחר? [למראיין: אם לא יכול – קבע מועד חדש].

למראיין: בכל השאלות יש קטגוריות "לא יודע" "מסרב" "לא רלוונטי" אך אין להקריא אותן! יש לבחור בהן רק במידה שהמראיין אמר שאינו יודע לענות או לא השיב.

1. האם ילדך לומד השנה בגן _____? [למראיין: להקריא את שם הגן]

- (1) כן
- (2) לא [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- (3) לא יודע [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- (4) מסרב [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- (5) לא רלוונטי [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]

2. האם הגן של ילדך/ילדתך משתתף השנה בתכנית מכתבת אלפאנוס, אשר במסגרתה קיבל/ה ילדך/ילדתך הביתה ספרים בכריכה רכה?

- (1) כן
- (2) לא [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- (3) לא יודע [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- (4) מסרבת [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]
- (5) לא רלוונטי [למראיין: להודות ולסיים את הראיון]

3. מהו גיל הילד/ה הלומד בגן זה? _____

נתחיל בשאלות לגבי קריאת הספרים בבית.

4. האם הגננת קיימה מפגשי הורים וילדים על הספרים בתכנית מכתבת אלפאנוס?

- (1) כן
- (2) לא
- (3) לא יודעת
- (4) מסרבת
- (5) לא רלוונטי

5. האם אתה מקריא לילדך את הספרים שאתם מקבלים מהגן במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס?

- (1) כן, את כל הספרים (עבור לשאלה 7)
- (2) כן, את רוב הספרים (עבור לשאלה 7)
- (3) חלק כן וחלק לא (עבור לשאלה 7)
- (4) כן, אבל חלק קטן מהספרים (עבור לשאלה 7)
- (5) לא הקריאו לילד בבית אף אחד מהספרים (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- (6) לא, מישהו אחר מבני המשפחה מקריא לילד (עבור לשאלה 6)
- (7) לא יודע (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- (8) מסרב (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)

9) לא רלוונטי (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)

6. מי בבית מקריא ספרים לילד ? (הורה אחר, אחים גדולים, סבא, סבתא וכו')?

- 1) הורה אחר (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- 2) אח/ות גדול/ה (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- 3) סבא/סבתא (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- 4) דוד/ה (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- 5) בן דוד/ה (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- 6) לא יודע (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- 7) מסרב (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)
- 8) לא רלוונטי (למראיין: להודות ולסיים את הראיון)

7. כמה ספרים קיבלתם השנה מהגן במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס ?

- 1 (1)
- 2 (2)
- 3 (3)
- 4 (4)
- 5 (5)
- 6 (6)
- 7 (7)
- 8 (8)
- 9) לא יודע
- 10) מסרב
- 11) לא רלוונטי

8. כמה פעמים בערך הקראת לילדך כל אחד מן הספרים שקיבלתם במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס ?

9. האם מלבדך גם אחרים במשפחה מקריאים לילדך ספרים של "מכתבת אלפאנוס" (הורה אחר, אחים גדולים, סבא, סבתא וכו')?

- 1) כן
- 2) לא (עבור לשאלה 11)
- 3) לא יודע (עבור לשאלה 12)
- 4) מסרב (עבור לשאלה 12)
- 5) לא רלוונטי (עבור לשאלה 12)

10. מי? (הורה אחר, אחים גדולים, סבא, סבתא וכו')?

- 1) הורה אחר
- 2) אח/ות גדול/ה
- 3) סבא/סבתא
- 4) דוד/ה
- 5) בן דוד/ה
- 6) לא יודע
- 7) מסרב
- 8) לא רלוונטי

11. האם האחים הגדולים של ילדך קוראים בעצמם את הספרים של "מכתבת אלפאנוס" (הכוונה לאחים בגיל 6-8)?

- 1) כן
- 2) לא
- 3) אין אחים בגילאים האלו
- 4) לא יודע

- (5) מסרב
(6) לא רלוונטי

12. מהו חלקם של הספרים שקיבלתם מהגן במסגרת התכנית מכתבת אלפאנוס (השנה ו/או בשנים קודמות) מקרב כלל הספרים שיש בספריית הילדים שלך בבית?

- (1) כמעט כל הספרים או כל הספרים
(2) רוב הספרים
(3) כחצי מהספרים
(4) פחות מחצי מהספרים
(5) מעט מאוד מהספרים
(6) לא יודע
(7) מסרב
(8) לא רלוונטי

לגבי כל אחד מן הספרים דרגי את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1= כלל לא, 2= במידה מועטה, 3=במידה בינונית, 4=במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד

לא קיבלנו את הספר	לא רלוונטי	מסרב	לא יודע	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא	למראיין: לגילאי 4-3 באיזו מידה ילדך/ילדתך נהנו לקרוא כל אחד מן הספרים הבאים?
9	8	7	6	5	4	3	2	1	13. أنا مدهشة
9	8	7	6	5	4	3	2	1	14. دُني تريد
9	8	7	6	5	4	3	2	1	15. أين أمي
9	8	7	6	5	4	3	2	1	16. أجمل هدية
9	8	7	6	5	4	3	2	1	17. حكاية نقطة على دفتر أبيض
9	8	7	6	5	4	3	2	1	18. التمساح الصغير يبحث عن صديق
9	8	7	6	5	4	3	2	1	19. سبعة فئران عمياء
9	8	7	6	5	4	3	2	1	20. أحلى الأغاني

לא קיבלנו את הספר	לא רלוונטי	מסרב	לא יודע	במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	כלל לא	למראיין: לגילאי 5-6 באיזו מידה ילדך/ילדתך נהנו לקרוא כל אחד מן הספרים הבאים?
9	8	7	6	5	4	3	2	1	21. من يتحدى الأرنب
9	8	7	6	5	4	3	2	1	22. أين كنت يا بُرُزُق؟
9	8	7	6	5	4	3	2	1	23. حذاء الطنبوري
9	8	7	6	5	4	3	2	1	24. خدي كالورد
9	8	7	6	5	4	3	2	1	25. العنزة وصغارها
9	8	7	6	5	4	3	2	1	26. لَمَّا بَلَطَتِ البحر
9	8	7	6	5	4	3	2	1	27. أرنوبية
9	8	7	6	5	4	3	2	1	28. ملك الغابة

לגבי כל היגד דרגי את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1= כלל לא, 2= במידה מועטה,

3=במידה בינונית, 4=במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד

באיזו מידה...	כלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	לא יודע	מסרב	לא רלוונטי
29. באיזו מידה הגננת מעדכנת אתכם ההורים בנושאים שקשורים לתכנית מכתבת אלפאנוס?	1	2	3	4	5	6	7	8
30. באיזו מידה אתה מדבר עם ילדך/ילדתך על תוכן הספר לאחר הקראתו?	1	2	3	4	5	6	7	8
31. באיזו מידה אתה מדבר עם ילדך/ילדתך לאחר הקראת הספרים על חוויות אישיות שלהם שקשורות לקריאת הספרים?	1	2	3	4	5	6	7	8
32. באיזו מידה אתה מדבר עם ילדך/ילדתך על רגשות שקשורים לספרים בעקבות קריאת הספרים?	1	2	3	4	5	6	7	8
33. באיזו מידה אתה משתמש בהצעות המופיעות בסוף הספרים?	1 עבור ל-37	2	3	4	5	6 עבור ל-37	7 עבור ל-37	8 עבור ל-37
34. באיזו מידה ההצעות המופיעות בסוף הספרים טובות בעיניך?	1	2	3	4	5	6	7	8
35. באיזו מידה ילדך נהנה מהפעילות המשותפת שנעשית על פי ההצעות המופיעות בסוף הספרים?	1	2	3	4	5	6	7	8

36. הסבר את תשובתך ותן דוגמה להצעה להורים שאהבת במיוחד _____ [למראיין: לכתוב את התשובה כלשונה]

נעבור למספר שאלות על שביעות הרצון מהתכנית.

לגבי כל היגד דרגי את תשובתך על סולם בן 5 רמות, כאשר: 1= כלל לא, 2= במידה מועטה, 3=במידה בינונית, 4=במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד

באיזו מידה...	כלל לא	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	לא יודע	מסרב	לא רלוונטי
37. באיזו מידה אתה שבע רצון מ"מכתבת אלפאנוס" באופן כללי?	1	2	3	4	5	6	7	8
38. באיזו מידה הילד/ה שלך אוהב/ת את הפעילות של "מכתבת אלפאנוס" בגן?	1	2	3	4	5	6	7	8
39. באיזו מידה הילד/ה שלך אוהב/ת את קריאת	1	2	3	4	5	6	7	8

								הספרים של "מכתבת אלפאנוס" בבית?
8	7	6	5	4	3	2	1	40. באיזו מידה אתה נהנה מקריאת הספרים של "מכתבת אלפאנוס" בבית?
8	7	6	5	4	3	2	1	41. באיזו מידה אתה שבע רצון מאיכות התכנים של הספרים שקיבלתם ב"מכתבת אלפאנוס"?
8	7	6	5	4	3	2	1	42. באיזו מידה אתה שבע רצון מהאיורים בספרים שקיבלתם ב"מכתבת אלפאנוס"?
8	7	6	5	4	3	2	1	43. באיזו מידה הספרים שקיבלתם ב"מכתבת אלפאנוס" מתאימים לגיל של ילדך/ילדתך?
8	7	6	5	4	3	2	1	44. באיזו מידה התכנים של הספרים שקיבלתם ב"מכתבת אלפאנוס" רלוונטיים לעולמו של ילדך ולנושאים המעניינים אותו?
8	7	6	5	4	3	2	1	45. באיזו מידה התכנים של הספרים שקיבלתם ב"מכתבת אלפאנוס" מתאימים לערכים של המשפחה שלכם?
8	7	6	5	4	3	2	1	46. באיזו מידה התכנית מעשירה את אוצר המלים של ילדך בשפה המדוברת ביומיום?
8	7	6	5	4	3	2	1	47. באיזו מידה התכנית תרמה להיכרות של ילדך עם השפה הערבית הספרותית?
8	7	6	5	4	3	2	1	48. באיזו מידה התכנית מעשירה את אוצר המלים בשפה המדוברת בבית ביומיום?
8	7	6	5	4	3	2	1	49. באיזו מידה התכנית תורמת לכך שתקריא לילדך/ילדתך יותר סיפורים בבית?
8	7	6	5	4	3	2	1	50. באיזו מידה התכנית תורמת לכך שילדך/ילדתך רוצים שתקריאו להם סיפורים בבית?
8	7	6	5	4	3	2	1	51. באיזו מידה התכנית תורמת לכך שילדך/ילדתך אוהבים קריאה ונהנים ממנה?

8	7	6	5	4	3	2	1	52. באיזו מידה התכנית תורמת לכך שאתה נהנה להקריא לילדיך?
8	7	6	5	4	3	2	1	53. באיזו מידה התכנית תרמה לשיפור היחס של המשפחה לקריאת ספרים?
8	7	6	5	4	3	2	1	54. באיזו מידה בעקבות התכנית אתה מקריא לילדך/ילדתך יותר ספרים בכלל?
8	7	6	5	4	3	2	1	55. באיזו מידה בעקבות התכנית בני המשפחה קוראים יותר ספרים?
8	7	6	5	4	3	2	1	56. באיזו מידה בעקבות התכנית מכתבת אלפאנוס חל שיפור בנושא עידוד הקריאה?
8	7	6	5	4	3	2	1	57. באיזו מידה בעקבות התכנית מכתבת אלפאנוס נותנים במשפחה כמתנה ספרי קריאה?
8	7	6	5	4	3	2	1	58. באיזו מידה התכנית מעשירה את השיח המשפחתי?
8	7	6	5	4	3	2	1	59. באיזו מידה האחים ו/או האחיות במשפחה קראו את הספרים והשתמשו בהם?

60. מהי לדעתך התרומה המרכזית של התכנית? פרטי _____ [למראיין: לכתוב את התשובה כלשונה]

61. אילו שינויים היית ממליץ למובילי התכנית להכניס בה על מנת לשפר ולייעל אותה? _____ [למראיין: לכתוב את התשובה כלשונה]

תודה רבה על שיתוף הפעולה!

נספח 3: מתווה ראיון עומק לגננת על "מכתבת אלפאנוס" – תשע"ו

"מכתבת אלפאנוס" – מתווה ראיון עומק גננת – תשע"ו

רקע

1. ספרי לי מעט פרטי רקע על עצמך (השכלה, ניסיון מקצועי, ותק כגננת וותק בגן) ועל הגן (גילאי הילדים, חתך סוציו-אקונומי, מאפייני האוכלוסייה וכדומה).
2. מתי החלה תכנית "מכתבת אלפאנוס" בגן?

כיצד התכנית מיושמת בגן?

3. אילו פעילויות מתקיימות בגן סביב הספרים במסגרת התכנית? (למשל, הקראת הספר, שיחה על הספר, ביצוע פעילות יצירה/המחזה וכן הלאה). איך את בוחרת את הפעילויות? מה הילדים אוהבים בדרך כלל?
4. האם וכיצד מתקיים שיח בנושא ערכים, מנהגים חברתיים ותרבותיים וחוויות הקשורות לעולמם של הילדים סביב העיסוק בספרים? הביאי דוגמאות.
5. מי מובילה את התכנית בגן? מיהן הדמויות הנוספות בגן המעורבות בתכנית? כיצד באה לידי ביטוי מעורבותן?
6. באילו מקורות תמיכה העומדים לרשותך במסגרת התכנית את עושה שימוש? (למשל, אתר האינטרנט של התכנית, ניוזלטר לגננות, הצעות להורים המודפסות בתחילת הספר, ימי היערכות, השתלמויות, הדרכה בגן). מה מסייע לך בעיקר? האם את זקוקה לתמיכה נוספת ובאיזו סוג של תמיכה היית מעוניינת?
7. האם את משתפת באמצעות הפייסבוק במה שנעשה בגן במסגרת התכנית? אם כן – מה את משתפת ומדוע? אם לא – למה לא?
8. כיצד מתקיים שיתוף ההורים עם הגן בהקשר של התכנית/הספרים? (למשל, מפגשי הורים, מפגשי הורים וילדים, הצעה לפעילויות בספרים וכו'). מהי מידת שיתוף הפעולה של ההורים? איך ניתן להגביר את שיתוף הפעולה שלהם?

כיצד התכנית משפיעה על הגננת ועל סביבת הגן?

9. האם התכנית שינתה את האופן והתדירות של העיסוק בספרים בגן בהשוואה למצב ששרר טרום-התכנית? אם כן – מהו השינוי? אם לא – מדוע לא?
10. מה מקדמת התכנית לדעתך בקרב הילדים? (למראין: לבדוק את הנקודות הבאות: קיום שיח משמעותי, אהבת קריאה ומוטיבציה לקריאה, העשרת שפה והבנת טקסטים, עיסוק בערכים חברתיים ותרבותיים, יחסם של הילדים לשפה הערבית ויכולתם לדקלם בערבית ספרותית, בשפה יפה ונכונה)

שביעות רצון מהתכנית

11. מה דעתך על הספרים באופן כללי? (למראיין: לבדוק את ההיבטים הבאים: רלוונטיות לעולמם של הילדים, התאמה למאפייני החברה הערבית, איכות התכנים והאיורים, איזון מתאים בין ספרים קלאסיים וספרים חדשים). מה צריך לשפר?
12. מה דעתך על פעילויות ההעשרה המוצעות באתר התכנית, בניוזלטר התכנית ובספרים? האם הן מתאימות לשכבת הגיל ולמאפייני הילדים והחברה הערבית? מה חסר?
13. מהם הגורמים המקשים על יישום התכנית בגן ועל העיסוק בספרים בבית? כיצד את מתמודדת אתם?

נספח 4: מתווה תצפית בגן 'מכתבת אלפאנוס' – תשע"ו

"מכתבת אלפאנוס" – תצפית על סביבת הגן – תשע"ו

1. אילו ביטויים יש לעיסוק בספרים באופן כללי במרחב הגן? האם יש ספרייה/ פינת קריאה/ ביטויים חזותיים לספרים/ יצירה שנעשתה בהשראתם וכו'? (השאלה אינה מתייחסת לעיסוק באוריינות באופן כללי)
2. תיאור ספריית הגן: תצוגה, כמות ספרים, מגוון ספרים, בולטות בתוך הגן, אסתטיות ועוד. האם קיימים כרטיסי השאלה לילדים? האם מתקיימת השאלה שוטפת? האם כל הספרים המתקבלים במסגרת ספריית פיג'מה נמצאים בגן? (ניתן לשאול את הגננת)
3. אילו ביטויים ישנם במרחב הגן לעיסוק בספרי התכנית? (כרזות, ציורים, מיצגים ותמונות על קירות הגן או במרחב הפיזי וכו').

*** בעת כתיבת דוח התצפית יש להקפיד על הבחנה בין עיסוק בספרים הנכללים בתכנית ובין אלו שאינם שייכים אליה. יש להיעזר בגננת בכדי לחדד הבחנה זו ***